

Ассалот, Наврӯзи салом!

Инсоният қуёши

Бу инсон таърифин битмоқ барча замонларда шоир, ёзувчи ва олимлар учун улкан масъулиятни юклаган. Сабабким, Навоийдек сиймо ҳақида баён этмоқ учун сўзнинг энг сарасини, каломнинг энг олийсини топа билмоқ мушкулоти бор.

ТЕАТР

найрангхонами
ёки
ибратхона?

...қайнона-келин мавзуси урчий бошлади: “Жайдари келин”, “Андишалик келинчак”, “Қайнонам — ойонам”, “Супер келинчак 1,2...” ...

Пулдан ясалмайдиган ВАТАН

Мен ўғлим ё набирамнинг қўлида ҳамisha китоб кўришни истайман. Чунки уларга китоб йўлдош бўлса, эгоис бўлмайди, тафаккурга яқин юради, туйғулари тарбия топади деб умид қиламан. Баъзан ўйлаб қоламан. Эртақ ва афсоналаримиз, халқ қўшиқларимиз, “Алпомиш” достонимиз бўлмаганида, ҳолимиз нима кечарди?

ХАЛҚШАРВАР

Қадимги Ҳиндистонда буддавийлик, Ўрта Ер денгизи атрофида исавийлик ва Арабистонда ислом динлари пайдо бўлиб, тарихий шахс асосчиларининг қарашлари ҳамда интилишларини омма ҳар доим ҳам қўллаб-қувватламаган, кенг ёйилишига тўсқинлик қилган. Шу боис, шотландиялик олим Т.Карлейль Муҳаммад пайғамбар (а.с.) фидойилик билан ислом динини шакллантиргани ва ҳимоя қилгани тўғрисида ёзади: “Ҳар қандай янги фикр-таълимот шаклланаётганида у яқка ҳолда бўлади. У фақат етакчи шахснинг миясида туғилади. Фақат ушбу шахсгина унга эътиқод қилади, шу тариқа, у бошқа кишилар фикрларини умумлаштиришга ҳаракат қилади”. Бирок, янги ижтимоий-маънавий йўналиш – бунёдкорлик чакан тезлигида раванқ топганини яхши биламиз.

Таъкидлаш жоизки, XX асрнинг бошларида бир-бирига қарама-қарши, яъни бузғунчилик ғояларини олиб қирган тарихий шахс Ленин бўлди. Бунга жаҳон сиёсий тарихи гувоҳ. Агар XIX асрнинг 60-йилларида подшо Россияси жаҳонда босқинчилик, тажовузкорлик акциясини ўтказган бўлса, XX асрнинг 17 йилидан 1991 йилгача Шўролар давлати бузғунчилик ғоялари билан лиммо-лим тўла мустамлакачилик сиёсатини олиб борди. У жаҳон сиёсий тарихида уруш-жанжаллар чиқарувчи давлатга айланди! Рус-япон уруши, Рус инқилобий тўнтариши, Биринчи ва Иккинчи жаҳон урушлари марказида турди.

Нафсиларини айтганда, салоҳиятли, қобилиятли, ўқимишли одамлар тарих майдонига чиқиши ҳамда мамлакатда демократик одил бошқарувни ташкил қилиши лозим эди! Бирок совет (кенгашиб иш олиб борадиган) мамлакати ичида зўравон ячейка – 1918 йил 5 январда ВЧК (Бутунроссия фавкулотда комиссия – кейинчалик Давлат хавфсизлик қўмитаси) тузилди. Ички ишлар вазирлиги, Партия назорати, Давлат назорати кабилар меҳнаткаш ахлини ҳар қадамда сиқувга олди: ўнг ва сўлга қарашга, нормаль фаолият кўрсатишга йўл берилмади. Яъни янги иқтисодий сиёсат, сохталашган колхозлаштириш, саноатлаштириш, маданий инқилоб каби зўрма-зўраки ўзгаришлар амалга оширилди.

Оқибати маълум: тарихий етакчи шахсларда бунёдкорлик ғоялари топталди, ўзлигини, менталитетини йўқота бошлади! Бу ҳолат XX асрнинг 20-30 йилларида жаҳоний тус олди – фашизм диктатураси, бир ёқлама қарашлар, чекланган ғоялар, яъни инсонпарварлик, одамийлик ўрнига бир-бирига ёвқарашлик, ишончсизлик ақидалари кириб келди. Европа давлатларидаги нотинчлик, Германия фашизмининг авж олиши Иккинчи жаҳон урушини юзага келтирди. Милитаристик, миллат шаън-шавкати паймол қилиш

ғоялари жаҳон бўйлаб урчиб кетди.

Фақат ўтган аср 40 йилларининг ўрталарида Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг вужудга келиши оқибати ўларок, тарихий етакчи шахсларнинг илғор ва бунёдкор ғоялари бироз бўлсада XX асрнинг 50-60 йилларида амалга оширила бошланди, яъни жаҳон хўжалиги тараққиётининг йўлга қўйилиши жаҳон осойишталигини муайян даражада таъминлади. Бирок Иккинчи жаҳон урушидан кейин вужудга келган икки кутбли тизим: социалистик ва капиталистик ғояларни амалга оширишга киришди. Аслида, жаҳонда нормал ривожланишни таъминлашга эмас, балки сохталаштирилган ҳамда бир-бирига қарама-қарши гиж-гижлаб турувчи бузғунчи қарашларни вужудга келтирди! Бундай номувофик, яъни жаҳонни талвасага солиб турган – социалистик ва капиталистик тизим халқларнинг фаровон яшашлари ўрнига қурол-аслоҳа ишлаб чиқариш, бир-бирини йўқотиш пайида эди...

Умуман олганда, етакчи тарихий шахс замонавий билимлар салоҳиятини эгаллаган, ҳар қандай шароитда тез ва тўғри қарорга кела оладиган кучли, ғайратли, қатъиятли, айна пайтда жавобгарликни чуқур ҳис қила оладиган инсон сифатида ўзини намоён қила олади. Атрофдагиларнинг манфаатларини ўз ҳаётидан кўра баландроқ кўяди. Ўзи қабул қилган қарорлар ва режаларни амалга ошириш учун ҳар қандай хавф-хатарни зиммасига олади. Шахснинг бутун қадриятини белгилайдиган омиллардан яна бири бу бевосита ўзининг ҳар бир фикри ва хатти-ҳаракати учун жавобгарликни чуқур ҳис қилиш ҳамда тушунишдир. Айна ана шу фазилят шахснинг жамиятдаги ўрнини, мавқеини, обрў-эътиборини белгилайди. Жавобгарлик ҳисси, дахлдорлик туйғуси, миллат ва жамият олдидаги улкан маъсулиятни чуқур ҳис қилиш ва энг муҳими ушбу жавобгарлик ҳамда мажбуриятни ижтимоий ҳаётнинг реал воқелигига айлантириш унинг бутун қадри-

ятини белгилайдиган асосий омил ҳисобланади.

Буюк етакчи тарихий шахс, энг аввало, миллий қадриятларни қадрлай олади, хурмат қилади ва айна пайтда, ўзига нисбатан хурматни ҳам талаб қилади. Аниқ хулосага эга бўлмаган инсон ижтимоий ҳаётда аниқ ўринга эга бўлмайди. Бундай одамлар учун ижтимоий моҳиятга эга бўлиш, ижтимоий қадриятга айланиш ҳақида гапириш ўринсиз. Воқеа-ҳодисаларга ўз муносабатини билдира олмайдиган, бошқалар фикри билан яшайдиган, вазиятга қараб иш тутадиган, ўта юмшоқ ва ношуд инсон етакчи бўлиб етиша олмайди?! Бошқача қилиб айтганда, ҳар қандай шахс ўз киёфасига, ўз хулосасига, ҳар қандай вазиятдан чиқа олиш иқтидорига эга бўлиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президенти давлат мустақиллигининг 25 йиллиги табригида қайд қилди: “Тарихан қисқа даврда Ўзбекистон илгариги ўзини боқишга, ўзини ҳимоя қилишга қурби етмаган, иқтисодийети бир ёқлама ривожланган, пахта як-каҳокимлиги ҳалокатли тус олиб, аҳолининг ҳаёт даражаси ғоят ачинарли ахволга тушиб қолган қоқоқ республикадан бугунги кунда тез ва барқарор суръатлар билан тараққий этиб бораётган, жаҳон ҳамжамиятида ўзига муносиб ўрин эгаллаган, қудратли давлатга айланиб бормоқда, десак, айна ҳақиқатни айтган бўлаемиз” Ватанга муҳаббат ва садоқат ҳисси Президент ва халқ тимсолида намоён бўлади. Бу – муайян замин эгаси бўлмиш халқни билиш, унинг қадрига етиш, нималарга қодир эканлигини тан олиш ва буюклигини эътироф қилиш демакдир. Шу маънода, Ватан, Президент ва халқ муқаддас тушунча. Ўзбекистон Ватани, халқи, Президенти унинг тимсоли, ўзбек халқи – юрт манбаи бўлиб қолади. Бу учликни уйғунликда тасаввур этиш керак.

Бизнингча, жаҳоншумул муаммоларга ўз таъсирини ўтказган, ғоявий-мафкуравий қарашлари билан дунё тамаддунидан муносиб ўрин олган тарихий етакчи шахслар-лидерлар бормоқ билан санарлидир. Чунки, ҳар қандай тарихий етакчи дунё хўжалиги ривожланишидаги барча ёки кўплаб муаммоларни илғаб олиши мумкинми? Америкалик президентлар — Абраам Линкольн, Франклин Рузвельт, англиялик Уинстон Черчилль, россиялик Пётр I, хитойлик Дэн Сяопин, ҳинд Махатма Ганди, туркиялик М.Камол Отатурк, франциялик Шарль

де Голь, кубалик Фидель Кастро, вьетнамлик Хо-шимин, индонезиялик Сухарто кабилар ўз Ватанлари раванқи мисолида ғоявий-мафкуравий таълимотларига кўра, жаҳон ривожининг ўзига хос хусусиятларига ижобий таъсир кўрсатишган. Шавкат Мирзиёев янги Ўзбекистон таълимоти асосисига айланди ва Тараққиёт стратегияси (2022-2026 йиллар) Дастурини раванқ топтирмоқда, амалга оширмоқда.

Ўзбекистон давлатини эъзозлашимиз, қадр-қимматига етишимиз, қадам-бақадам мустаҳкамлаб, янги буюк юртимизни жаҳондаги ривожланган мамлакатлар сафига олиб кириш, фуқаролик жамиятини ривожлантириш учун олға боришимиз керак. Мана шу туйғулар, олийжаноб фазилят ҳамда эзгу ҳаракатлар бугунги кун учун Ватанга муҳаббат ва садоқат Президент тимсолидан бошланиши, яъни ватанпарварлик ва инсонпарварлик намунасига айланмоқда.

Ҳар бир инсон кўнглидаги орзу-умидлари, яъни саодатли Ватанга муҳаббатини Президент тимсоли орқали ҳамisha авайлаб-асрайди. Уларнинг рўёбга чиқиши учун интилиш ва курашиш баробарида эзгу ниятларига кўз тегмаслигини Яратгандан сўрайди. Демак, У умри давомида авайлаб-асрайдиган, кўз қорачиғидай азиз билган шундай туйғулар борки, уни ошқора тарзда эмас, ич-ичидан, юрагининг тубидан тўлқинлантириб ҳаёт йўлларига ошно қилади. Масалан, оддий сўзлар бор – Авайлаш ва Асраш. Аслида инсон кўнглида кечадиган шу сўзлар – эъзозли туйғу! Зотан, ўзингизни, болангизни, оилангизни, яхши кўрадиган одамингизни, яшаш жойингизни, элингизни она-Ватанни авайлаш лозим, асраш керак, деган ўй-фикрни доимо ёдда тутайлик. Худди шунингдек, Президент Шавкат Мирзиёев – Йўлбошчини ҳам авайлашимиз, унга камарбаста бўлмоғимиз шарт. Зеро, миллатпарвар ва халқпарвар раҳбарни тайёрлаб бўлмайди. Улар туғма бўлишади!

Карим НОРМАТОВ,
ИИВ Малака ошириш институти
профессори,
тарих фанлари доктори

Янгилашиш, меҳр-оқибат ва қадр-қиммат айёми

Давлатимиз раҳбарининг 2022 йил 17 февралда имзоланган “2022 йилги Наврўз умумхалқ байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”ги Қарорида бу галги айём “Ассалом, Наврўз – янгилашиш, меҳр-оқибат ва қадр-қиммат айёми!” деган бош ғоя асосида умумхалқ сайиллари шаклида кўтаринки руҳда ва юқори савияда нишонланиши белгиланган. Зеро, инсон қадрлари улуғланган юртимизда мазкур тантанага ёруғ юз билан пешвоз чиқиш — улуғ саодат.

“Наврўз” сўзи форсчадан таржима қилинганда “янги кун” маъносини беради. Эрон, шунингдек, Марказий Осиё ва Кавказда Наврўз 21-март куни, Қозоғистонда эса 22-мартда нишонланади.

Бобокалонимиз Абу Райҳон Беруний “Қадимий халқлардан қолган ёдгорликлар” китобида Қуёш йили ҳисобида йилнинг биринчи ойи деб саналган Фарвардин ойи тўғрисида сўзлаб: “Бу ойнинг биринчи куни Наврўздир” дейди. Наврўз йилнинг биринчи куни бўлиб, унинг форсча номи ҳам шу маънони англатаркан. Наврўз эронликларнинг “зиж”лари бўйича ўтмиш замонларда, улар йилларини қабисали қилган вақтларида Қуёшнинг Саратон буржиги кириш пайтига тўғри келар эди. Сўнгра у орқага сурилгач, баҳорга келадиган бўлди. Энди у бутун йил унга хизмат қиладиган бир вақтда, яъни баҳор ёмғирининг биринчи томчиси тушишидан, гуллар очилган, дарахтлар гуллашидан мевалари етилгунча, ўсимлик униб чиқа бошлашдан такомиллашгунча давом этган вақтда келади. Шунинг учун, Наврўзи оламнинг бошланиши ва яратилишига далил қилинган дея изоҳланади.

Қадим-қадимдан Наврўз ҳолис ниятли кишиларнинг сеvimли айёми бўлиб келган. Ўша кунларда ҳатто уруш-жанжаллар ҳам тўхтатилган, гина-қудуратлар кечирилган. Шохлар эл ичидан энг муносиб кишиларни тақдирлашган, айрим маҳбусларнинг гунохидан ўтишган.

Алишер Навоий “Тарихи мулки аҷам” (“Аҷам шохлари тарихи”) аса-рида Жамшиднинг буюк кашфиётлари сўнгида улуғ Наврўз ихтиро қилинганлигини баён қиладди. Навоийнинг ёзишича: “Жамшид “Чиҳил минор” номли одамзод кўрмаган ва ақл бовар қилмайдиган баланд бино қуриб, олам саломин ва ашров ва аҳбарин йиғиб, анда азим жашн қилди. Ул вақтким, қуёш нуқта эътиқодли рабийға таквил қилиб эрди, ул бинода тахт устига ўлтириб, адолат сайт ва садосин оламга мунта-

шир қилди ва ул кунининг отин наврўз қўйди”.

Дарҳақиқат, Наврўзнинг қачон ва қандай вужудга келганини аниқ кўрсатиш қийин бўлса-да, шуни айтиш мумкинки, бу байрам доно кишилар томонидан кашф қилинган. Чунки Наврўзнинг дунёга келиши чуқур илмий асосланган коинот ва табиат қонуниятлари, яъни Қуёшнинг ҳамал буржиги кириши, тун ва куннинг тенглашуви, кундузнинг узая бошлаши, табиатда жонланишнинг бошланиши билан боғлиқ бўлган. Бу эса (ҳар қандай жамиятда) йил боши қачон келишидан қатъий назар наврўзни уйғониш байрами сифатида нишонлаш учун асос бўлган. Бундан ташқари, Наврўзнинг чуқур илдизларига мурожат қилсак, у энг қадимий даврларда — ибтидоий одамларнинг деҳқончиликка ўтганидан сўнгра даладарда янги иш мавсуми бошланишидан олдин ўтказилган баҳор байрамига бориб такалади.

Наврўз барча вилоятларнинг шаҳару-қишлоқлари, қорхоналари, илмфан даргоҳларида кўтаринки кайфият ва ташаббус ила ўтказилади. Байрам куни турли хил мусобақалар, қариялар билан мулоқотлар бўлади. Баҳор кўкатларидан тайёрланган нозу неъматлар тортиқ этилади. Барча вилоятларнинг энг истеъдодли хонандалари хизматда бўладилар.

Бу кунларда турли урф-одатларни эслаб, атроф-муҳит тозаланади, кўкаламзорлаштириш ва ободонлаштириш ишлари авж олади, ҳар хил мевали ва мевасиз ихота кўчатлари ўтказилади, гуллар экилади, турли кўкатларни те-риб, витаминли таомлар, бугдой ундириб, сумалаклар пиширилади. Қариндош-уруғларни ёд олиб улар ҳолидан хабар олишга борилади, ота-боболарни, ўтган авлодларни хотирлаб, қабрларини зиёрат қиладди. Беморларни Наврўз таомлари билан йўқлаб, кўнглини кўтаради ва шундан кейинги кунлардан дала ишларига киришиб кетади.

Мутахассислар фикрига кўра, Қуёш айни шу кунни ҳаётбахш нурларини тик, яъни 90 даража бурҷак ҳосил қилиб, сайёраимизнинг қоқ белига — экваторга йўналтиради. Шу дақиқаларда баҳорги кеча-кундуз тенглашади ва 22-мартдан бошлаб Қуёшнинг тик йўналган нури шимолий тропик чизиғи томон ҳаракатланади. Бу Наврўзнинг илк ва кутлуғ қадами бўлиб, табиатнинг жонланиши билан кишиларнинг хўжалик фаолияти ўртасида уйғунлик намоён бўлади. Жумладан, бобо деҳқон она ерга ишлов беришга киришади; табиат ўт-ўланлар, қир-адирларни гилам сингари яшил либосга бўяйди...

1991 йилдан кейин Наврўз умумхалқ байрами даражасига кўтарилди. Байрам бугун қатта тайёргарлик билан қаршиланади.

Ота-боболаримиз, буви-момоларимиз бу байрамни нишонлаб, турли-туман, ранг-баранг удум ва маросимлар ўтказишган. Қадимда аждодларимиз Наврўз куни қишки манзиллари — қишлоқлардан ёзги меҳнат ва ҳордиқ масканлари — ёзқоқларга кўчиб ўтишган. Далаларда баҳорги экин-тикин ишлари бошланиб кетган. Деҳқонлар ерга қўш солишган. Жамоа-жамоа бўлиб, ҳашарлар уюштиришган. Ўтган аждодлар руҳи ёд қилинган. Оммавий равишда мевали, манзарали дарахтлар ўтказилган. Далалар ва ёзқоқларда Наврўз – янги йил, янги ҳаёт қайнаган. Аждодларимиз Наврўз байрамига атаб маҳсул кийимлар тикишган ва уларни кийиб, байрам қилишган. Наврўз таомлари ҳам ўзига хос. Улар орасида, айниқса, сумалак, ҳалим тайёрлаш ананавий тусга кирган. Наврўз байрамида турли оммавий байрам ўйинлари ўйналади. От ўйин, чиллак, қўғирчоқ, тошўйин, лапар айтиш ва ҳоказолар шулар жумласидан. Болалар, ўсмирлар, ўспиринлар, бўй қизлар сумалак пишириш маросимида фаол иштирок этиш учун анча илгарироқ тайёргарлик кўришган.

Бу жараёнларда турли-туман халқ ўйинлари, баҳор қўшиқлари ижро этилган. Китобхонликлар, турли жисмоний тарбияга оид совринли ўйинлар, мусобақалар ташкил этилган. Кўпқари-улоқ, кураш ўйинлари, ҳайвон ва паррандалар (хўроз, ит, қўчқор) ниуриштириш, масҳарабозлик, аскиябозлик, дор ўйинлари, турли хил халқ томошалари ўтказилган. Наврўз меҳнат, меҳр-оқибат, инсонпарварлик байрамидир. Бу кун марҳумлар-

нинг қабрлари зиёрат қилинади. Кекса, ногирон, ёлғиз қариялар, ота-оналар йўқланади. Кишилар бир-бирларига совға-саломлар улашиб, ширинликлар ҳадя этишади. Наврўз — муҳаббат, севги, садоқат байрами. Наврўз муносабати билан никоҳ тўйлари ўтказилган. Йигит-қизлар бир-бирлари билан аҳду паймон қилишган. Янги тушган келин қўлидан чой ичиш мақсадида “келин кўрди”га борилган. Наврўз – дўстлик, биродарлик байрамидир. Ушбу кунни нафақат Шарқ халқлари, балки миллати, дини, эътиқодидан қатъий назар, барча байрам қиладди. Наврўз байрами Ўзбекистонда дам олиш куни, расмий байрам куни деб қабул қилинган. Уни ҳозиргача ҳам ёшлардан тортиб ёши кекса кишилар ҳам тантали тарзда қутиб олишади.

Адабиётшунос олим Наим Каримов назарида тарих чиғирикларидан қатъий назар Наврўз руҳи халқни тарқ этмаган. “Наврўз байрами тиклангач билдикки, у билан боғлиқ қанча удумларимиз бор экан. Қанча қўшиқлар, қанча таомлар бор экан. Ҳатто биргаликда жўр бўлиб айтиладиган қўшиқларимиз бор экан. Қабристонга бориш, ўтганларни хотирлаш каби удумлари бор экан”, дейди устоз.

Президентимизнинг номи юқорида зикр этилган қарорида байрам муносабати билан кўплаб улуғвор тадбирлар ўтказилиши белгиланган. Хусусан, байрам муносабати билан Иккинчи жаҳон уруши қатнашчилари ва фахрийлари, кекса авлод вакилларини ҳар томонлама эъзозлаш, Меҳрибонлик ва Мурувват уйлари тарбияланувчилари, Саховат уйларида яшаётганлар, “Темир дафтар”, “Аёллар дафтари”, “Ёшлар дафтари” ва “Меҳр дафтари”га киритилган ҳамда кўмакка муҳтож инсонларнинг ҳолидан хабар олиш, уларга бегараз ёрдам бериш билан боғлиқ хайрия тадбирларини амалга ошириш кўзда тутилган. Буларнинг бари инсон қадрини улуғлашга қаратилгани билан алоҳида аҳамиятлидир. Бинобарин, ҳазрат Алишер Навоий айтганидек, бир дилни обод этмоқ Каъбатуллохни обод этиш билан баробардир.

Дилором ЖОНИХОНОВА,
Низомий номидаги
Тошкент давлат педагогика
университети Тиллар факультети
ўзбек тили ва адабиёти таълим
йўналиши талабаси

Санкция атрофидаги муҳокамалар: ХАВОТИРЛАР ЎРИНЛИ(МИ?)

Россия-Украина ўртасидаги ҳарбий можаролар ва бу жараёнга Ғарб мамлакатларининг ралашуви жаҳон иқтисодиётида пандемиядан сўнг яна бир жиддий ўзгаришлар, иқтисодий инкироз ҳамда халқаро савдо тизимида охири кўринмайдиган муаммоларни келтириб чиқаришига сабаб бўлмоқда. Бунга АҚШнинг босими остида Европа Иттифоқи ҳамда бошқа давлатларнинг биргаликдаги Россияга нисбатан жорий этаётган кенг қўламдаги санкцияларини мисол келтиришимиз мумкин.

Сўнгги кунларда Россия билан Украина ўртасидаги вазиятнинг кескинлашуви оқибатида АҚШ бошчилигида дунёнинг кўплаб мамлакатлари томонидан Россияга нисбатан қўлланилган санкциялар сони 5,5 мингдан ортиб кетди. Албатта, бу ҳаракатлар жуда кўплаб, таҳлилчилар, эксперт ва сиёсатчилар томонидан кенг муҳокамаларга сабаб бўлмоқда. Чунки эълон қилинган санкциялар нафақат Россия, балки бутун жаҳон иқтисодиётига ўзининг салбий таъсирини ўтказди. Бу ўз навбатида, халқаро миқёсда кўплаб иқтисодий оқибатларни келтириб чиқариши мумкин.

Деярли ҳар куни Россияга нисбатан эълон қилинаётган чекловлар ва уларнинг сони ошиб бормоқда. Бир сўз билан айтганда, Россияга нисбатан халқаро бойкот эълон қилинди, десак ҳам бўлаверади. Албатта, бу жорий санкциялар Россия иқтисодиёти учун катта талафотлар келтириши аниқ. Шу билан бирга, ушбу иқтисодий санкциялар АҚШ, Европа Иттифоқи мамлакатлари иқтисодиётига ҳам салбий таъсирини кўрсатишни бошлади. АҚШ босими остида Россияга нисбатан амалга оширилаётган бу санкциялар таҳлилчиларнинг фикрига кўра, Европа Иттифоқи учун ҳам ижтимоий жиҳатдан, ҳам иқтисодий жиҳатдан

анча қимматга тушиши башорат қилинмоқда. Айниқса, саноат ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари экспортдан Польша, Словения, Болгария каби мамлакатлар фермерлари катта зарар кўрмоқда.

Россия иқтисодиёти Ғарбнинг иқтисодий чекловларига, санкцияларига нисбатан мослашувчанлиги ва химояланганлигини оширган ҳолда иқтисодий иммунитетни кучайиб бормоқда. Натижада, фармацевтика, саноат, хизматлар ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ўзида ишлаб чиқаришга ва иқтисодиётини диверсификация қилишга ҳаракат қилмоқда. Шунингдек, асосий импорт маҳсулотларини Хитой ва Осиё давлатларидан олишга ҳаракат қилмоқда. Бу ҳаракатлар Ўзбекистон бизнеси учун ҳам Россиянинг бозорларида янги жойларни эгаллашга имконият яратади.

Россия ва Украина ўртасида бўлаётган инкироз ҳамда Россияга қарши санкциялар, албатта, Ўзбекистон иқтисодиётига ўз таъсирини ўзказмасдан қолмайди. 2021 йилда Ўзбекистон Республикаси ташқи савдо айланмасининг учдан бир қисми ёки 37,7 фоизи МДХ давлатларига тўғри келиб, Россия билан 7,5 миллиард АҚШ доллар (экспорт 2,1 ва импорт 5,4 миллиард доллар) ва Украина билан эса 704,0

миллион долларни ташкил этган. 2021 йилда Ўзбекистоннинг ЕОИИ билан савдоси айланмасининг 59 фоизи Россияга, 31 фоизи Қозоғистонга, 7 фоизи Қирғизистонга ҳамда 3 фоизи Беларуссия давлати ҳиссасига тўғри келган. Таҳлилларнинг кўрсатишича, Россия ва Украина ўртасидаги сиёсий инкироз ва иқтисодий санкциялар, нафақат Ўзбекистон иқтисодиётига, балки қўшни МДХ мамлакатлари иқтисодиётига ўз таъсирини кўрсата бошлади.

Санкциялар оқибати, аввалом, меҳнат мигрантлари даромадига, ташқи савдо балансига, валюта тушумига, инфляция, аҳоли даромадлари, инвестиция лойиҳалари ва ЯИМ каби макроиқтисодий кўрсаткичларга ўз таъсирини ўтказиши мумкин.

Иқтисодий санкцияларнинг Ўзбекистон иқтисодиётида кўрсатадиган салбий оқибатларини камайтириш бўйича ҳукумат томонидан зарурий чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Чунки мамлакатимизда санкцияларнинг Ўзбекистон иқтисодиётига таъсирини юмшатиш бўйича ваколатли давлат органлари ҳамда мутахассислар томонидан қуйидаги йўналишда чора-тадбирлар ишлаб чиқилипти.

Биринчидан, Марказий банк томонидан Россияда меҳнат фаолияти билан шуғулланаётган мигрантлар учун Ўзбекистонга пул ўтказмаларини амалга ошириш бўйича қулайликлар яратиш мақсадида тижорат банкларига Россия рублининг ўзбек сўмига нисбатан сотиш ва сотиб олиш курсини мустақил равишда жорий халқаро котировкаларга асосан белгилашни заруриятга кўра ўзгартириб борилишига руҳсат берди. Чунки санкциялар сабабли Россия SWIFT тизимидан узиб қўйилди. SWIFT тизимини ишламаслиги фуқароларимизни Россиядан пул ўтказмаларни амалга оширишдан маҳрум этди. Шунинг

учун, Марказий банк тижорат банкларига рубл айирбошлашни тўхтатиб қўймаслиқни, сотиб олиш ва сотиш курси ўртасидаги фарқни мақбул даражада сақлаб туришни тавсия этди.

Иккинчидан, санкциялар сабаб хориждан келиши кутилаётган меҳнат мигрантлари учун Бандлик ва меҳнат муносабатлари ҳамда Иқтисодий тараққиёт ва камбағалликни қисқартириш вазирлиги ҳамкорликда иш жойларини ташкил этиш чора-тадбирлари ишлаб чиқилмоқда.

Учинчидан, Ўзбекистондан баҳоркуз ойларида хорижий мамлакатларга мавсумий ишлаш учун бориш имкониятидан маҳрум бўлганларни иш билан таъминлаш мақсадида ишсиз бўлган фуқароларни жамоат ишлари ҳамда мавсумий ишларга жалб қилишда ҳоким ёрдамчиларини жалб этиш механизмлари такомиллаштирилмоқда.

Тўртинчидан, санкциялар туфайли Россия бозорларида юзага келадиган бўшлиқларни Ўзбекистон товарлари ва хизматлари орқали тўлдириш имкониятларини излаб топиш лозим. Бунинг учун тезлик билан чуқур маркетинг изланишларини амалга ошириш лозим бўлади. Бу Ўзбекистон учун иқтисодий жиҳатдан катта имконият ҳисобланади.

Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, ижтимоий тармоқлар ёки бошқа манбалар орқали айрим фойдаланувчилар томонидан билдирилаётган ваҳима ва саросималарга ҳеч қандай ҳожат йўқ. Халқимиз тезроқ Россия-Украина ўртасидаги келишмовчиликларни бартараф бўлишини, ҳарбий можарони тўхташи тарафдори.

Нодирбек РАСУЛОВ,
иқтисод фанлари доктори,
Прогнозлаштириш ва
макроиқтисодий тадқиқотлар
институтини лойиҳа раҳбари

Миллий бойлигимиз тажовузузкорлари

Афсуски, кейинги пайтларда умуммиллий бойлигимиз бўлган норуда фойдали қазилмаларни ноқонуний қазиб олиш, ерлардан ноқилона фойдаланиш ва ҳеч қандай ҳужжатларсиз, ўзбошимчалик билан ўзлаштириш билан боғлиқ ҳолатлар тез-тез учраб турибди. Албатта, бу аччиқ ҳақиқат барчамизнинг кўзимизни очиши, сергаклантириши керак. Чунки ноқонуний амалга оширилаётган бундай ишлар халқимизнинг миллий бойлигига қилинган тажовуздор.

Таъкидлаш керакки, кейинги йилларда мамлакатимизда сув объектларини муҳофаза қилиш, ер ва сув муносабатларини такомиллаштириш, қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ер майдонларини мақбуллаштириш, ер-сув ресурсларидан фойдаланишда замонавий бозор механизмлари, инновацион ва ресурс тежовчи технологияларни жорий қилиш бўйича тизимли чоралар амалга оширилмоқда. Жумладан, Тошкент вилояти прокуратураси томонидан Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Сув объектларини муҳофаза қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори ҳамда мазкур топшириқ ижросини таъминлаш мақсадида вилоятда дарё ўзанларини тозалаш ва қирғоқларини мустаҳкамлаш, норуда фойдали қазилмаларни қазиб олиш тартибининг бузилишини аниқлаш ва олдини олиш бўйича идоралараро гуруҳлар ташкил этиш ҳақида Қўшма қарор имзоланиб, идоралараро гуруҳлардан иборат Штаб ташкил этилди. Аниқ чора-тадбирлар белгиланиб, муайян ишлар амалга оширилмоқда.

Хусусан, дарё ўзанларини тозалаш ва қирғоқларни мустаҳкамлаш, норуда фойдали қазилмаларни қазиб олиш борасидаги ишлар йўлга қўйилди. Яъни вилоят ҳудудида норуда фойдали қазилмалар ҳамда кум-шағал материалларини қазиб олиш бўйича жами 133 та хўжалик юритувчи субъектлар бўлиб, шундан

Жамоатчилик назорати

51 таси Ўзбекистон Республикаси Давлат геология ва минерал ресурслар қўмитаси томонидан берилган лицензия асосида фаолият олиб бормоқда.

Ишчи гуруҳлар томонидан жами 60 та норуда фойдали қазилмаларни қазиб олиш билан шуғулланувчи тадбиркорлик субъектлари ўрганилган бўлиб, шундан 56 таси шартнома асосида ва 4 таси лицензия асосида фаолият юритувчи субъектлар ҳисобланади.

Жумладан, текшириш натижасига кўра, жами 20 та тадбиркорлик субъектлари томонидан 775.341 м³

ноқонуний кум-шағал қазиб олиш ишлари аниқланган бўлиб, шундан шартнома асосида фаолият юритувчи субъектларнинг 18 таси руҳсат этилмаган жойдан қазиб олиш натижасида 759.221 м³, 2 та тадбиркорлик субъектлари эса руҳсатномасиз ўзбошимчалик билан қазиб олиш натижасида 16.120 м³ ноқонуний кум-шағал қазиб олинган.

Мазкур ҳолат юзасидан терговга қадар текширув ҳаракатлари олиб борилмоқда. Қум-шағал аралашмасининг баҳосини аниқлаш бўйича суд-товаршунослик экспертизаси тайинланган.

Шунингдек, ўрганишларда вилоят экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш бошқармаси ҳамда туман инспекциялари томонидан дарёлар ўзанларидан ноқонуний равишда кум-шағал қазиб олиш фаолияти билан шуғулланаётган 11 нафар шахснинг ўзбошимчалик билан қазиб олиш ҳолатлари тўхтатилди. Умид қиламизки, уларга огоҳлантиришларимиз етарлича сабоқ бўлади.

Б. ХОЛМИРЗАЕВ,
Тошкент вилояти прокуратураси
Иқтисодий соҳада қонунчилик
ижроси устидан назорат
бўлими прокурори

XIX асрнинг иккинчи ярмида Туркистон заминидан чиққан икки маърифатпарвар шахс – Аҳмад Дониш (1827-1897) ва Зокиржон Холмуҳаммад ўғли Фурқат (1858-1909) ўз миллати учун том маънодаги янги ҳодиса – театрга гувоҳ бўлишди. Бугун ақлу ҳуши жойида бўлган бирор мардумга “бизнинг боболар бир ярим аср аввал театрга борган” десангиз, буни ҳазил ё эртакнамо гапдек қабул қилса, ажабмас. Лекин бу — реал воқеа. Аҳмад Дониш Бухорода амир Музаффар саройида яшаб, аркони давлат, маорифу маданият ишлари билан шуғулланиб юрган кезлари амир элчиларига мирзолик қилиб, Петербургга боради ва рус зодагонларининг кун тартибига айланган театрга ташриф буюради. Бу ажиб тилсимотни қаранг! Кўз олдинда жонли бир кечмиш, дунё ичида кичик бир “дунёча” чарх уради. Ҳаммасини ўзинг кўриб, ҳис қилиб турасан...

ТЕАТР

найрангхонами ёки ибратхона?

лар омма етовиди юришни бошлади, машхур ибора ила айтганда, “томошабинни Гоголь даражасига кўтариш эмас, Гоголни томошабин даражасига тушириш” ихтиёр қилинди. Алал-окибат, катта ижодий мактабга эга ўзбек театри ўз шонли анъаналарини йўқота бошлади, драматурглар, режиссёру актёрлар катта ижодий лойиҳалардан чекиниб, халқнинг савиясига мослашди. Бу шундайин хавфли тенденция эдики, энди ўзбек театри ўзи қурган девордан баландга сакролмай қолди: на миллий, на жаҳон драматургияси аввалги даражада саҳналаштирилди, савия қурғур ўша маишийлик ботқоғидан чиқолмади.

Хўш, бунда кимни айбдор қиламиз?

Аҳмад Дониш чунонам ҳайратга тушиб, таассуроту таважжуҳларини қоғозга битади: “Томошахонага кириб ўтирганимиздан сўнг найрангхонанинг пардасини кўтардилар. Парда кўтарилиши билан кўм-кўк, соф тиник осмон кўринади. Шаркий ёки ғарбий томонида ой ҳам чиқиб турган бўлади. Панжара олдида яшнаб турган кўкатлар, очилган гуллар ишқий печакда бўлиб, ҳар томондан осилиб туради. Шу орада ҳавода кўринган айвон ичидан гул ва гиёҳлар оралаб ниҳоятда хусн-жамолли, оппоқ кийинган, оёқлари тиззасигача очик, қўллари елкалари билан яланғоч, бўйни, бошлари эса турли гуллар, инжу марваридлар билан безанган бир паризод чиқиб келади” (Аҳмад Дониш. “Навозир ул-вақое”. Тошкент, 1964. 253-бет). Муаллифнинг таърифидан аён бўлмоқдаки, у театрни ҳам энг нозик тури – балет спектаклини томоша қилган чоғи, ўша паризод эса балет раққосаси бўлиши мумкин.

XX аср бошида жадид боболар миллатни уйғотмоқ тараддудига тушди ва бу мақсадга элтувчи воситалар сифатида мактабу матбуот қатори театр ҳам зарур эканини англашди. Ўзбек профессионал драматургияси ва театрига тамал тошини қўйган буюк ислоҳотчи Маҳмудхўжа Бехбудий “Падаркуш ёхуд ўқимаган боланинг холи” номли драма ёзди ва у Туркистоннинг барча худудларида фавқуллодда шуҳрат қозониб, гуррас-гуррас оломонни театрга бошлаб келди. Аҳмад Дониш театрни “найрангхона” деб атаган бўлса, Бехбудий “ибратхона” деб номлади, асли бу икки ибора бир-бирига зид, бироқ фаҳмимизча, биринчи таърифда театрни фақат зоҳирий моҳияти анланган бўлса, иккинчисиди чинакам мақсад-муддаоси мужассам эди.

Гапни узоқдан бошлаганимизнинг сабаби шуки, азалдан бизда театр санъатига жиддий қизиқиш ва эҳтиёж бўлган. Юқорида фақат яқин ўтмиш билан боғлиқ хотираларни эсладик, бундан ташқари мозийга чуқурроқ шўнғисак, ўзбек театрининг илдизлари нақадар теранлигига амин бўламиз. Анъанавий қизиқчилик, масҳарабозлик, таклиду муқаллид сингари турфа жанрлар, хон саройидаги томошалар, тош ўйнатиб олов пуркаган дорбозла-

ру ёғоч от чопган чавандозлар, “чодир жамол”, “чодир хаёл” каби қўғирчоқлару ва яна санаб интиҳолаб бўлмас не-не ўйин-асотиргача бари-бари бугунги театрни шаклланиши, ўз киёфасига эга бўлишида муайян даражада ўрин тутган десак, шаксиз муболага бўлмайди.

Хўш бугун-чи? Ҳозирги жамиятимизда театрни ўрни қандай? Унга қай даражада эҳтиёжмандимиз? Бугун ўзбек театрининг киёфаси, манзараси, ҳолати истикболи қай аҳволда?

Бир суҳбатимизда ўзбекнинг файласуф режиссёри, раҳматли Баҳодир Йўлдошев ўта оғрикли фикрни ўртага ташлаганди: “Бизда театр аллақачон

замонасозлик қилгиси келмайди, кимлардир эса истиклолга ишониолмай турибди. Буёғи денг “бозор иқтисодиёти” қиличини яланғочлаб қолди: “яшаб қолмоқчимисан, аравангни торт!” Шундоқ шароитда хувиллаб қолган томошахоналарни тўлдирди истагидаги театр жонқуяри ҳаммомни орзулаган туянинг аҳволига тушмоғи тайин эди. Аммо чорасини топиш лозим, алҳол театрлар ёпилиб кетади, нима қилиш керак?

Алқисса, театрчиларнинг пайтавасига қурт тушди: “ҳозир “Ҳамлет” ё “Олчазор”ни қўядиган замон эмас, чорлаб чақирсанг ҳам ҳеч ким келмайди, унинг

Четдан қараганда ҳаммасини замона зайлуга ағдариш мумкин, тўғри, давр бир муддат иқтисодий жиҳатдан ўнғиланиш, қувват йиғиб оёққа туриш учун шундай талабни қўйгани рост. Бироқ у биратўла бозорга танда қўйиб олишни таклиф қилмади, миллатнинг маънавий илдизларига сув очилганида ҳам касса тўлдиришни ўйлаган театрчилар кейинги чорак асрдаги инқирозни ўз гарданларига олса адолатдан бўларди. Тўғри, бу даврда эътиборга молик спектакллар ҳам яратилди, бироқ бу ўзбек театридаги айрим шахсларнинг индивидуал яратиклари эди, умумтеатрни қиёфаси эса ўша-ўшалигича қолаверди.

Мутасаддилар масаласига келганда ҳукумат “Ўзбектеатр” деган ижодий бирлашмага асос солиб, унинг вазифалари, ҳуқуқ-мажбуриятларини белгилаб берди, ташкилотга бир қанча имтиёзлар кўрсатилди, хоссатан, беш йиллик солиқлардан озод этилди. Бироқ яқунда ташкилот фаолияти буткул тугатилди. Сабаби, “Ўзбектеатр” ўтган вақт ичида жамиятга кераклигини, маънавий-маърифий ислоҳотларга дахлдорлигини кўрсата билмади, натижада театрлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи, уларни муайян тизимга солувчи махсус ташкилот чок-чокидан сўкила бошлади.

Ҳукумат миқёсиди олиб қаралганида, бир ташкилотга асос солиниши ва тугатилиши катта воқелик эмас. Бироқ маданий жамоатчилик учун бу – катта йўқотиш, демак раҳбарият шундай қарорга келган экан, бу саҳна ижодкорлари томон жиддий огоҳлантириш бўлмоғи лозим, “этакни ёпиш учун” эса фурсат бор хали...

Театрларда зоҳиран чиройли янграган, бироқ амалда ҳеч қандай натижа келтирмаган яна бир хавфли тенденцияга тўхталиш жоиз: бу замон қаҳрамонларини яратиш масаласи. Одатда театрга нисбатан “замон кўзгуси”, “давр минбари” ва яна аллақанча мафкура ила йўғрилган баландпарвоз таъриф тавсифлар кўп ишлатилади, аслида ҳам шундай, санъатнинг бошқа турлари қатори театр ҳам мафкура пойига қулук қилмоққа мажбур. Ҳатто баъзида бошқалардан кўпроқ эгилиб юборсам ажабланманг, боиси саҳна санъати

(Давоми 6-саҳифада)

...қайнона-келин мавзуси урчий бошлади: “Жайдари келин”, “Андишали келинчак”, “Қайнонам – ойнонам”, “Суперқайнона 1,2...”... Табиийки, бундай спектаклларга халқ, айниқса, хотин-халаж оқиб келди, чунки турмушнинг оғир гирдибодиди ҳамма сиқилган, зериккан, айни кундалик, маиший воқеликлар орқали шу ташвишлардан бирмунча осойиш олиш мумкин эди...

ўлиб бўлган, фақат жанозасини ўқиш қолди, холос...” Ҳар қанча некбин фикрлашга уринмай, шуниси аниқки, Баҳодир акадек саҳна пирлари бундай ҳукми билмаса чиқармайди, ахир ўзбекнинг кейинги ярим асрлик театри бошидан ҳам охиридан ҳам келсангиз шу режиссёрнинг номи билан туташади. Назаримда, бу ҳукми қувватламоққа асослар ҳам етарлидек, саҳна тегралидаги жараёнларни кўриб-кузатиб турган зиёли омма ҳам буни тасдиқлайди. Илло каминани бошқа нарса ўйлантирди: театрни қутқаришнинг иложи борми? Ҳеч йўғи, сунъий йўл билан нафас берса бўладими? Келажак авлод учун ҳаёт берайлик унга!..

Театрнинг қазоси сари қўйилган биринчи қадам томошабинларни бирмунча бўшаб қолган саҳна залларига қайтариш эҳтиёжи ила пайдо бўлди. Истиклол экинлари эса бошлаган илк йилларда шундай зарурат кун тартибига чиқди: ўтиш даври бўлди – замонлар, мафкуралар, тушунчалар ўзгарди, ҳаммининг фикри алғов-далғов, кимлардир

ўрнига фалсафа билан каллани бижғитмай, фикр бермасида оммане озгина чалғитадиган, ҳазми енгил томошалар керак”. Уёғига нима бўлганини ўзингиз биласиз: келину куёв қовушадиган табаррук гўшадан тортиб дадасига кампир излаган йигитнинг кечмишигача бари-бари томоша-пъесага айланиб кетди, кейин қайнона-келин мавзуси урчий бошлади: “Жайдари келин”, “Андишали келинчак”, “Қайнонам – ойнонам”, “Суперқайнона 1,2...”... Табиийки, бундай спектаклларга халқ, айниқса, хотин-халаж оқиб келди, чунки турмушнинг оғир гирдибодиди ҳамма сиқилган, зериккан, айни кундалик, маиший воқеликлар орқали шу ташвишлардан бирмунча осойиш олиш мумкин эди. Қолаверса, бундан театрлар ҳам манфаатдор бўлди: чипталар харидоригир, кассалар тўла, арзонгаров томошалар ўтиб турибди, ҳозир бозор замони, ҳалиги...нимаиди?... бадият, дид, профессионализм, маънавий озуқа деганларини четга қўя туринг, бу билан корин тўймайди... Шу тариқа, театр-

(Давоми. Бошланиши 5-саҳифада)

ижтимоий аҳамияти жиҳатидан кучлироқ, таъсирчанроқ ва воқеликни жонли тасвирлагани туфайли инсоннинг бевосита руҳияти, шуурига таъсир этиш қудратига эга. Театрнинг айна шу хусусиятидан сиёсий арбоблар, раҳбарлар, амалдору корчалонлар ўз мақсади йўлида фойдаланишга ҳаракат қилган, театр улар учун кучли мафкуравий, ғоявий курол вазифасини бажарган.

Айни масалага эътибор қаратишимиздан муҳим шуки, тузум ва мафкуралар театрни ўзи истаган кўйга солишга интилган, унга турли либослар кийдириб, ҳар турфа мақомга йўрғалатишган.

Биз замон қаҳрамони образи ҳам шундай давр зуғуми ила юкланган, бамисоли диннинг функциясини талаб қилаётган большевиклар сиёсатида ўхшовчи ижтимоий найранг ё уйдирма демокчи эмасми. Илло бу эҳтиёж ижодкорнинг кўнгил тубидан отилиб чиқмади, натижада сунъий, “пуфлаб шиширилган”, баландпарвоз фикрловчи, “роботмонанд образлар” галереяси пайдо бўлди. Табиийки, бундай ясама қаҳрамонлар театрнинг бадий савияси, даражасини янада туширди, драматурглар, режиссёрлар ва актёрлар стереотип шакллarga ўралашиб қолди.

Хўш, ҳукумат театрдан замон қаҳрамонларини талаб қилишга ҳақли эмасми? Ҳақли, албатта. Аммо бу чақириққа жавоб бериш учун давр ўз қаҳрамонларини яратган бўлиши, ушбу жараён замон тақозоси, шарт-шароитига мутаносиб равишда юз бериши лозим. Атоқли режиссёр Георгий Товстоноговнинг бу борадаги мулоҳазаси эътиборга молик: “Санъат – замон пойғасидан ортда қолмаслиги керак” қабилдаги ибора асли ғоят мураккаб вазифа. Амалиётда бундай бўлиши амри маҳол. Мана идеал мисол: айтилик, мухташам бир ГЭС қурилди, драматург дархол шу мавзуда пьеса ёзди, театр эса зудлик билан сахналаштирди.

Бу ижодий жараён якунланиши билан мамлакатда аввалгисидан ҳам улкан, қудратли ГЭС барпо этилади ва қарабсизки, театр яна ҳаётдан ортда қола бошлади (Товстоногов Г. Зеркало сцены. В.2т. 1-том. Ленинград: “Искусство”, 1980, 75-бет). Дарҳақиқат, замон шитоб ила чопаятган тулпор, уни унча-мунча чопкир чавандоз ҳам қувиб ўтолмайди, хатто ўта тезкор кўриниб, турфа шаклий ўйинлар қилаётган модернистик санъат ҳам даврнинг ҳамсоюси холос. Шундай экан, том маънодаги қаҳрамонлар катта сахнага чиқмай туриб, уларни театрда яратиш бўлмайди.

Айни шу мулоҳазалар асносида ҳаёдан бир фикр ўтди: ўтган йилнинг адоғида Чин юртида пайдо бўлиб, бутун башарият, курраи заминга кутку солган, бизнинг диёрнида четлаб ўтмаган коронавирус пандемияси ҳақиқий қаҳрамонларни кўрсатиб берди: мисли нажот фариштаси бўлиб қуну тун касалхонада вирус билан курашган, ойлаб бола-чақаси, аҳли аёлини кўрмай ўзганинг дарди учун жонини жабборга берган шифокорлар, кечалари пойлоқчилик қилиб, не-не тартибузарларнинг асабини жиловлаган, халқ осойиши йўлида ширин уйқуларидан воз кечган ички ишлару йўл-патруль ходимларигача бари шу бугуннинг қаҳрамонлари эмасми?! Қанийди, шуларнинг лоақал биттаси ҳақида пухта драматик асар ёзилса ва театрда сахналаштирилса дея орзу қилдим. Қаҳрамонни замоннинг ўзи дунёга келтиргани мана шундай бўлади!

Афсуски, замонавий ўзбек драматургияси бугунги даврнинг долзарб муаммолари, ижтимоий масалалари, оғриқли нуқталарини етарли даражада очиб беролмаяпти. Аксарият пьесаларда турмушнинг

майда икир-чикирлари, тор доирадаги қарашлар, тушунчалар, сохта хис-туйғулар тараннум этилмоқда, бахтга қарши заифроқ асарни жонлантириб, чинакам томошага айлантирадиган режиссёрларимиз ҳам бармоқ билан санарлик даражада оз. Гап режиссурага кўчар экан, бу соҳада авлодлар алмашинуви ғоят қийин кечаётганини таъкидлаш лозим. Ўзбек театрида ўз дасхатини қолдирган Баҳодир Йўлдошев, Олимжон Салимов, Мансур Равшанов, Карим Йўлдошев, Наби Абдурахмонов, Валижон Умаров сингари режиссёрларнинг йўлини давом эттирувчи, ижодий эстафетани қўлга олувчи янги авлод бўй кўрсатмаяпти. Маданият вазирлиги ёш режиссёрларни қўллаб-қувватлаш мақсадида “Дебют” номли кўрик-фестивални мунтазам ўтказиб келаётган бўлсада, бу масалага ҳамон ечим топилмаяпти, аниқроғи, ўштанловда кашф этилган ёшларнинг кейинги тақдири, ижодий ғоялари мавҳумлигича қолмоқда.

Шубҳасиз, режиссёр театр учун ҳаёт-мамот дегани, усиз сахна санъати истиқболини тасаввур қилиб бўлмайди. Бугун ўзбек театрининг ўлими дея баҳоланаётган фожиавий инқирознинг асосий сабабларидан бири ҳам режиссёр кадрларга жиддий эҳтиёж сезилаётгани билан боғлиқ. Санъат ва маданият институтини тамомлаб, “режиссёр” дипломига эга бўлган ёшларнинг аксарияти соҳада ўрнини тополмай, бошқа ишларга шўнғиб кетаётгани таассуф уйғотади.

Каминанинг мулоҳазаларидан сўнг “театрнинг муаммосини шунча дастурхон қилиш шартми? театрсиз ҳам ҳаёт давом этаверади-ку...” – дея эътироз билдирувчилар бўлиши табиий. Ҳа, китоб ўқимайдиган ва бундан мағрурланиб юрадиган, фақат қорин-курсак ғамида яшайдиган одам учун театрга қизиқмаслик катта фожиа эмас. Бугун маънавий қашшоқликдан инсоният уялмай қўйди, вақтни, қадриятларни “муллажиринг” да хисоблайдиган юхо дунё адабиёт, театр, кино, тасвирий санъат кабиларни ҳаёлпарастлар машғулоти дея атай бошлади. Шу боис, “санъат – санъат учун” деган кўҳна ақида ҳамон кучида қолмоқда, оммага эса театрнинг ўлими мотам бўлол-

майди, уларни шусиз ҳам тўй-ҳашам, гап-гаштак ва яна аллақанча ташвишлари бор. Майли-да, “Мажолис ун-нафос”ни ўзимиз қилаверайлик, хослар издиҳомида омма бўлмаса яхши-ку, дея тасалли изласангиз, иттиффоқ олмафайласуфи Гегелнинг машҳур ибораси ёдга тушади: “Санъатсиз ҳаёт – ваҳшийликдир...” Маънавий илдизлардан батамом узилган, гўзаллик, нафосат туйғулари, эстетик дид-таъмизи ўлган, фақат нафс етовида яшайдиган бани мардум манкуртлар тўдасига ўхшайди, уларга ҳеч қачон санъатдан олинадиган руҳий лаззатни тушунтириб беролмайсиз. Асли фожиа ҳам шунда-да, оламни фақат моддий лашкарлари ғорат этиб, маънавият таслим бўлса, дарҳақиқат, одамизот ваҳшийга айланади, маънавий таназзулнинг якуни эса жуда аянчли бўлади.

Шу боис, жар ёқасидаги ўзбек театрини кутқариб қолиш бугун ҳар бир зиёлининг виждон ишига айланмоғи зарур. Ижодкорлар ўз яратиклари билан, мутасаддилар ташкилий ва амалий ишлари билан мазкур жараёнга ҳисса қўшишлари лозим. Акс ҳолда маънавиятнинг муҳим ўзаниларидан бири қуриб қолиши ва шу орқали Гегель айтмоқчи, “ваҳшийлик” ка йўл очилиши ҳеч гап эмас. Зотан, миллат, ёш авлоднинг маънавий камолоти, руҳий тарбиясида “ибратхона” бўлмиш театрнинг алоҳида ўрни ва мавқеи бор.

Бугун аксарият ёшлар виртуал дунё сиртмоғига тушиб, шу олам таъсирида улғаётганини назарда тutsак, уларни реал ҳаётга, миллий ўзликка қайтариш, қалб туйғусини асраб қолиш, турфа ғоявий таҳдидлардан ихота қилишда шаксиз театр санъатининг аҳамияти бўлак. Модомики, театрнинг жамиятда шунча вазифаси мавжуд экан, унинг ўлимига кўз юмиб бўлмайди. Инсоният ҳали бу санъатдан баҳраманд бўлишга, ундан руҳан қувватланишга муҳтож ва шу эҳтиёж театрининг яшашига умид беради.

Шоҳрух АБДУРАСУЛОВ,
санъатшунос

Мавсум

Ўлкамизга Наврўзи олам кириб келяпти. Чунки фусункор бу фаслнинг ўзига хос жозибаси бор. Дарвоқе, баҳор келиши билан барча гўшаларда ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ишлари қизғин тус олади. Кўча ва хиёбонлар, ҳовлилар тозаланади, боғроғлар, гулзорлар барпо этилади. Кексалар шарқона Янги йилнинг баракали ва хосиятли келишини тилаб, дуога қўл очади, ёшлар юртни обод қилишдек олийжаноб мақсад билан хашарга чиқади.

Айни кунларда мамлакатимизда иқтисодиётнинг энг муҳим тармоқларидан бўлган қишлоқ хўжалиги соҳасида ҳам муҳим ишлар амалга оширилмоқда. Жорий йил бошидан Қишлоқ хўжалиги вазирлиги томонидан 2022 йил ҳосили учун пухта тайёргарлик кўриш ишлари изчил равишда давом этмоқда. Жойларда қишлоқ хўжалигининг барча тармоқ эгалари — фермерлар, кластерлар ва томорқа ишлари билан шуғулланувчилар ҳузурида семинарлар ўтказилмоқда. Ушбу жараёнларга “Қишлоқ хўжалигида

билим ва инновациялар миллий маркази” тизимидаги барча илмий-тадқиқот институтлари шу жумладан, Тупроқшунослик ва агрокимё илмий-тадқиқот институти олимлари ҳам жалб этилган.

Тупроқшунослик ва агрокимё илмий-тадқиқот институтини давлатимиз раҳбарининг жорий йилнинг 22, 24 февраль кунлари Қорақалпоғистон Республикасига ташрифи давомида қишлоқ хўжалиги масалаларига оид ва соҳа ривожига қаратилган қатор долзарб вазифаларни белгилаб, тармоқнинг мутасадди раҳбарларига берган топшириқлари юзасидан муҳим амалий чора-тадбирларни амалга оширишда жонбозлик кўрсатишмоқда.

Мавжуд ер майдонларидан унумли ва самарали фойдаланиш давр тақозоси. Олимларимиз шуни инобатга олган ҳолда, кўп йиллар давомида фойдаланишдан чиқиб кетган Қорақалпоғистон дехқончилик илмий-тадқиқот институтининг 435 гектар ер майдонининг 41 гектарида муҳим ишларни амалга оширишмоқда. Қишлоқ хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги “Қишлоқ хўжалигида билим ва инновациялар миллий маркази” тизимидаги барча илмий-тадқиқот институтлари мутахассислари билан баҳамжиҳатлик билан белгилаб олинган вазифаларни босқичма босқич амалга оширишмоқда. Шу жумладан, кучли шўрланиш, мелиоратив ҳолати оғир ва ташландиқ ер майдонларини унумдорлигини тиклаш, қишлоқ хўжалиги ерларини ўзлаштириш ва қисқа фурсатларда фойдаланишга қайта киритиш ишлари бунга яққол мисол бўла олади.

— Биласизми, – дейди «Тупроқлар биогеокимёсива минералогияси» бўлими бошлиғи Т.Бердиев. — Биз шу кунгача Қорақалпоғистон Республикаси Чимбой туманидаги Тупроқшунослик ва агрокимё илмий-тадқиқот институтимиз учун ажратилган 41 гектар ер майдони тупроқларининг хосса-хусусиятларини, мелиоратив ҳолатини ўрганиш, ер майдонларида шўр ювиш ва экишга тайёрлаш ишларини бажармоқдамиз. Тадбир бошидан буён 3 километр асосий суғориш ариқлари, 4 километр ички ариқлар тозаланиб шўр ювиш учун таёрланди. 19 гектар ер майдонида суғориш учун пол (чел) олиш ҳамда ер майдонининг четларидаги дарахтлар буталаш ва оклаш ишлари давом эттирилмоқда.

Айни чоғда, соҳа мутахассислари ерларни баҳорги экин экиш учун тайёрлашда агротехник тадбирларини ҳам амалга ошириш учун илғор хорижий давлатларда ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалиги техника воситаларини жалб этишга алоҳида эътибор қаратишмоқда.

Олимларимизнинг ушбу ташаббуси ва уларнинг режа асосида олиб бораётган ишлари қорақалпоғистонлик қишлоқ хўжалиги соҳа вакиллари ҳамда дехқонларни ҳам руҳлантириб юборди. Хуллас, кўп йиллар давомида фойдаланишдан чиқиб кетган ерларни қайта фойдаланишга киритиш, ободонлаштириш ва кўкаламзорлаштириш ишлари авж олмақда. Бундай ободлик ва кўркемлик борасидаги ишлар аҳолига манзур бўлаётгани шубҳасиз. Тозалик, ободончилик бор жойда эса хайр-барақа бўлади, дейди доно халқимиз.

Акбар ХУДОЙҚУЛОВ,
Тупроқшунослик ва агрокимё илмий-тадқиқот
институтини Матбуот котиби

Инсоният қуёши

Бу инсон таърифни битмоқ барча замонларда шоир, ёзувчи ва олимлар учун улкан масъулият юклаган. Сабабким, Навоийдек сиймо ҳақида баён этмоқ учун сўзнинг энг сарасини, каломнинг энг олийсини топа билмоқ мушкулоти бор.

Масалан, биргина сирожул-муслимин демокнинг ўзи адибни яратганга бўлган ишқининг юксаклиги ва пок қалбли инсон эканлигини англатади (Сирожул-муслимин - ҳижрий 905 (мил.1498) йилда ёзилган. “Сирож ул муслимин” асари мўъжазгина бўлса ҳам ўз ичига кўп нарсаларни (масалан) Аллоҳ таолонинг саккиз сифати, Қуръонни билиш, Пайғамбарларни эътироф этиш, авлиёларнинг каромати ҳақ эканлиги, қиёматга ишониш, сирот, мезон, жаҳаннам ва жаннат, пайғамбар шафоати, шунингдек ислом рукнларидан поклик, намоз, закот, рўза ва ҳаж ибодатларини қамраб олган). Шул сабаб, Навоийга ихлосимиз беҳад юксак бўлганидан толиби-илмлиқ чоғимизда уларнинг ҳаёти ҳақида қисқача тавсифлашни ният қилдик. Бу йўлда уч жиҳатдан ёритмоқни афзал билдик. Булар:

1. Тарихоти ва таърифоти - Навоий
2. Башорати ва ишорати - илоҳий
3. Мирзо Хусайн ва Мир Алишер Навоий

Алишер Навоийнинг тарихига оид маълумотлари жуда кам бўлиб, она томондан бобоси Амир Шайх Саъид Чанг, отаси Ғиёсиддин кичкина (аслида Ғиёсиддин баланд бўйли, йирик қад-қоматли киши бўлган. Фақатгина унинг отаси Умаршайх Мирзо билан кўқалдош яъни эмиқдош бўлиб, ҳар иккисидан ҳам Ғиёсиддин исмли фарзанд бўлган. Шул сабабдан, Алишер отасининг исмига “кичкина”, Умаршайх ўғлининг исмига эса “катта” қўшилиб айтилган), икки тоғаси Мирсаид Кобулий ва Муҳаммад Али, укаси Дарвишали бўлган. Онаси ҳақида ҳўб таърифлар айтилган бўлсада, тўлиқ исми ҳақида маълумотлар берилмаган. Лек Навоийдек инсонни етиштирган қардошлар, албатта, оқил, доно ва зехни ўтқир шахслар бўлганлигидан дарак беради.

Навоий адабиётга ўзгача нафас олиб кирган, илму-хунарга йўл очган ва давлат бошқарувида адолат меъзонини ўрнатган илоҳий кишилардандир. Ёшлиқ чоғидан мўъжизакор хотираси ва кучли қалами билан илм аҳлининг, устозлари Нуриддин, Абу Абдуллоҳ Қулоҳий, Разуллоҳ Абулайс, Ҳасан Ардашер, Абдурахмон Жомий, Лутфий ва Али Яздийдек фузалоларнинг ҳам олқишига, ҳам хайратига сазовор бўлган. Унинг йўлига бутун халқ муштоқ, оразин кўрмоқлик учун ҳар ишга қодир бўлишган.

Камтарлик бобида бошин куйи солган мажнунтолдан хокисор, хушмуомалаликда сайроки булбуллардан хилмдор, зехн бобида Темур тигидан ўткирроқ бўлган. Ўтказган зиёфату-базмларида энг куйидан жой олган, халқни шоҳу ўзни гадо деб билган, минг-минг байт ёзгану, шогирдлар ижодини кўзга суртган, эъзозлаган. Илмнинг ипақдек майин, энг нозик сирларини ўрганган, сўз денгизига моҳир сузувчидек сузган, адабиётдек улкан ўрмонда шер мисоли наъра торган Алишер ғазалиётда ҳам ўзидан аввалги ва кейинги шоирлардан ҳеч бири қилмаган ва қила олмайдиган ишни барпо айлаган. Яъни Низомий ва Дехлавийга жавоб тариқасида “Хамса” битибдилар, шундай жавоб битибдиларки, савол бергувчи ожиз қолмиш ҳолатга келибдур. Дехлавий 30 йилда бунёд айлаган адабиёт қасрини жаноби Навоий 2 йилда ёзиб битирмишлар. Ажиб жиҳати шулким, Низомий умрининг ҳар сониясини ғазал битишга бағишлаб 30 йилни, Дехлавий эса 15 йилни кеткурди.

Навоий – беназир зот бўлган, бу қудрат соҳибига ҳурмат шунчалар юқори бўлганки, ҳатто душманлар унинг қаршида таъзим бажо айлашни зўр шараф деб билган. Масалан: Унинг вафотидан сўнг катта салтанат туза олган Муҳаммад Шайбонийхон Хуросонни Навоий бўлгани учунгина ҳеч босмаган эрдим деб ўз таъзиясини билдиради.

Навоийдек инсонлар ер юзига яратган инояти ила минг йилда бир келди ёки йўқ. Бундай илоҳий инсонлар дунёга келган чоғларидан бошлаб мўъжизакор ҳодисаларга дуч келишади. Такдирларининг қандай қудрат қасб этишини ҳатто еру қўқ сўзлайди. Шу сабаб, сўз мулкининг султони Мир Алишер Навоийнинг буюк келажиги йўлида такдир ва илоҳиёт ишоратини баён айлаймиз ва мўъжизакор 7 ҳодисотни такдим қиламиз:

Биринчи ишорат. Навоий дунёга келди. Шу кезлари Шайх Судур Ғиёсиддинбек оиласининг пири ҳисобланиб, таомилга кўра бир туя ва бир от атаб унинг хузурига боришади, шунда бу ўғлон руҳлар оламидан ёруғ дунёга Рамазоннинг 17 куни келибди, парвардигори Олам унинг жонини айни шу маҳалда ер юзига юборибди, хикматига нима ҳам дея олардингиз, оламнинг сўнгги пайғамбарига ваҳий ва қуръон шу куни туширилган бўлиб,

Бадр ғалабаси ҳам шу куни рўй берган дейди. Бу улуғ ишорат бежиз эмаслигини тушунтиради, дуо қилади;

Иккинчи ишорат. Кунлардан бир кун “Зафарнома”ни битган Ҳазрат Шарафиддин Али Яздийнинг туялари дардга чалиниб қолади, ҳеч нарсани тушунмай турган лахзада Навоийни учратиб қолади, уни савол-жавоб қилиб кўриб, билими олдида лол қолади. Такдир инояти бу, йўқса туялар оғир дардга чалинмас эрди дея Навоийни улуғ бир дуо билан сийлайди;

Учинчи ишорат. Алишер Навоий тоғойи билан сафар чоғи Қум шаҳрида думли юлдузни кўради, юлдуз ўзидан куйрук ҳосил қилиб, нукул тепага қараб юқори эдики, барча юлдузлар унинг остида қолиб кетгудек ҳолатга гувоҳ бўлишади;

Тўртинчи ишорат. Бир куни Навоий сафар чоғида чўли биёбонда карвондан тушиб қолади, Алишер катта саҳрода бир ўзи қолиб кетади аммо бундай вазиятда не мўъжизаким омон қолишида катта сир яширин эди, сабаби Аллоҳ унга буюк такдир ато этганидан дарак берарди;

Бешинчи ишорат. Лутфий хикмати: Навоий унинг олдида бори йўғи икки байтгина ғазал ўқийди. Лутфий сўзларнинг оддий аммо маъносининг залворидан ёқа ушлади, кўз ўнгида абёт оламини титратувчи шахсни кўради ва Навоийнинг 2 байт ғазали учун 12000 байт туркий ва форсий ғазалларини алмашмоқ истади;

Олтинчи ишорат. Самарқандда оғир аҳволда қолган Навоий яна осмони-фалакнинг тақдири азалга қарата башоратини кўради. Думли юлдуз самода супургимонанд куйрук пайдо қилиб, сомон йўли бўйлаб юқорилаб борди. Шундай юқори эдики, сомон пештоқининг энг юқорисига етган эрди.

Еттинчи ишорат. Алишер Навоий 40 ёшга тўлғоч Хамса яратмоқни, абёт осмонида барқ урган арабий ва форсий икки қуёшнинг олдиға яна бир туркий қуёш, янги юлдуз нур сочмоғини орзу қилади. Бу пайт кўзига уйку келмай бинафшазорни айланар экан самодаги сон саноксиз юлдузлар орасидан ҳаракатланаётган бир юлдуз кўринади. У само тоқидан қибла сари шитобла учиб куйрук пайдо қилади, кўкдаги бу мўъжизанинг думи супурги мисол хурпайиб юқорига қараб ҳаракатланар эди. Бу манзара болалиқ чоғида Қумда кўрилган манзарини эсга солди. Софдил тағойи Мирсаид Кобулийнинг Ироқликларнинг айтишига кўра, ким думли юлдузни уч бора кўрса, Фирдавсга кирармиш деган шодон хитоби ёдиға тушади...

Мирзо Хусайн ва Мир Алишер Навоий

Болалиқданок шоҳ Мирзо Хусайн Бойқаро ва шоир Мир Алишер Навоий дўст тутингани барчага аён. Шу боис, биз эса уларнинг бир-бирига муносабати ва хурматини кўрсатмоққа уриндик. Ҳамда бир неча воқеаларни сизларга баён айламакни жоиз деб билдик.

Ваъда

Бола Хусайн, дўсти Навоийга шундай дейди: “Бахт куши қай биримизнинг бошимизга кўнсада, дўстликдек муқаддас туйғу йўлида бир-биримизни унутмаймиз”.

Илк аҳдлашув

Икки дўстан бири саркардалиққа қизиқиши баланд бўлганидан, бири сўз салтанатида саркарда бўлмоқчилигидан шундай аҳдлашилади: “Иккимиз икки тур лашкар бошида бўлар эканмизда? Сиз ўз кўшинингизни сўз мулкида ёзаберинг, мен эса инсон черигини жангу-жадалда қўллай. Ҳар иккисида ҳам ғалаба муқаррар бўлсин, Омин!”.

Устод Абулайс дуоси

Мирзо Хусайн ва Навоийга дарс ўтаркан: “Қилич бирла қалам тенг бўлурми? Бири йўқ қилгай, бири эса яратгайдир. Тангри таоло Мусо Алайҳиссаломнинг асосини сизга қалам қилиб тутқазибди, ҳақиқатни ҳам ато этсин”.

Хусайн Бойқаро катта машаққатларда тахтни эгаллайди, бунга қадар болалиқдаги аҳдлашув хурмати Навоий ҳам дўсти қийин ҳолда экани учун черикликнинг қийин кунларини бошдан кечиради, Ҳиротни Бойқаронинг душмани Абусаид эгаллаган пайти Самарқандда дарбадар кунларда қолади, шу сабаб Мирзо Хусайн Алишерни жон дўсти эканини айтиб “Мир” унвонини беради.

Иzzат-икром

Хусайн Бойқаро дўстига улкан даражотларни беради ва дейди: “Тангрига қасамки, энди сизнинг юлдузингиз сира ботмагайдир, муттасил юқори кўтарилгайдир”. Бунга жавобан Алишер бир қасида узатади, номи “Ҳилолия” бўлиб, ҳилол - янги ой ҳисобланади. Қолаверса Ҳилол ислом динининг тимсоли, қанот сарвари Муҳаммад Пайғамбар нубувватининг далолатчиси ва бундай номланиш Хуросонда янги ой Хусайн Мирзонинг балқиганига ишорат кўрсатади.

Мирзо Хусайн илтифоти

Хамса тортиқ қилинганда: Бундан буён сиз пир, мен эса муридингизман дейди Хусайн. Сабаби, Хусайн Бойқаро фақатгина Темурийлар давомчиси, салтанат шоҳи бўлса, Навоий бутун олам шеърятининг султони, Дехлавий ва Ганжавийлар подшоҳлик айлаган тахтнинг энг муносиб эгаси бўлдилар. Бундай улуғ зот олдида ҳатто Хусайнийлар ҳам жиловдорлик мақомидан юксагига нолийқмиз деб билган эрди.

Алишер Навоий хурмати

Навоийнинг Хусайнга ҳам эхтироми шу қадар баланд эдики, ҳатто Амир Ёқуббекдан келган мактубда исмим шохдан кейин, хатнинг пастида келсин. Магар бўлмаса, яна макбулдир дейди.

Мана шундай бир-бирига ҳурмат, эҳтиром кўрсатган Мирзо Хусайн ва Мир Алишер бири ақл, бири эса куч бўлиб, чериклар ва шоирлар салтанатини зир титраттишди. Тарих зарварларига эса “Икки дўст - шеърятга ошно султон ва султonga ошно шоир” номи бирла ўчмас из қолдирди, номлари тарихда зарҳал ҳарфларда битилди. Валлоҳу аълам...

Отабек АБДУМАЛИКОВ,
ЎзЖОКУ талабаси

ПУЛДАН ЯСАЛМАЙДИГАН ВАТАН

Ўзпарастлик ва фикрсизлик

Дунё бўйлаб кечаётган мураккаб маънавий жараёнлар ҳақида машҳур олим Сергей Капица билдирган куйидаги фикрлар ушбу мақоланинг ёзилишига туртки бўлди: “Инсонга бироз тин олиб, бўлаётган воқеаларни тафаккур қилиш учун имкон беришмайди. Бири биридан бадтар охири йўқ сериаллар, ахлоқсиз эстрада, тантқиқлик ва жаззаклик характеридаги фильмлар – барчаси асталлик билан онг остига таъсир этиб, эгоизм ва зўравонлик уруғларини сепади. Рисоладагидек одам қиска вақт ичида мутлақо маънисиз ҳаёт кечирувчи, кадриятсиз ҳайвонга айланади.” Башариятнинг маънавий аҳволига қўйилган бу ташхис асосли.

Дарҳақиқат, XXI асрга келиб, инсон муаммоси янада мураккаблашди. Инсонни инсон сифатида тутиб турган туйғулар тобора ғариблашиб борапти. Кўзлари қотиб қолган болаларни кўрганганда кўрқиб кетасан. Бугуннинг одами дунёнинг нариги чеккасида нима бўлаётганини, ҳатто коинотда не ходисалар кечаётганини яхши билади, лекин ўзини билмайди. Бу одам миллион хил майда-чуйдалару темир-герсақлар ичида изғиб, тобора ўзидан узоклашиб бораёттир. У информнинг темир қутиси каби тинимсиз информация қабул қилади, информациядан сира тўймайди, лекин тафаккур қилмайди, қакшаб қуриётган гул каби туйғуларига озгина сув сепаиб қўйишни билмайди. Оқибатда бундай одамлар Капица таъкидлаганидай “кадриятсиз ҳайвон”га айланиб қолади.

Бугунги кунда оммавий ахборот воситаларида, айниқса, интернетда шов-шув кўтариш, бақир-чақир қилиш жуда осон бўлиб қолди. Интернет чексиз-чегарасиз шов-шувлар бозорига айланди. Ҳамма – ёшу қари шу бозор ичида таги тешик халтасини кўтариб юради. Бунда шовкин-сурон ёки бирор

бемаъни ҳаракат билан беш дақиқада бутун дунёга танилишинг мумкин. Беш дақиқа машҳур бўласан, сўнг бирдан қумга синган томчидай ғойиб бўласан, эсдан чиқиб кетасан. Чунки сенинг ортингда яна минг-минглаб сохта шухрат қуллари ёқа йиртишиб, навбат талашиб ётибди. Тўғри, баъзи ўринларда, зарур ҳолларда мавриди билан шов-шув кўтариш ҳам керакдир. Лекин бемаъни шов-шув, тийиксиз шовкин-сурон, тупукка ботган бақир-чақирлар оломоннинг энг яхши кўрган озукасидир. Бу нарсалар оломонга куч беради. Миллат учун эса тафаккурни ўзгартириш, фикрни улғайтириш муҳим. Бақир-чақир, шов-шувлар билан тафаккурга таъсир этиб бўлмайди. Бунда фикр улғаймайди, аксинча, ўлади. Фикр бақир-чақирни ёқтирмайди. Фикр тингланиши, шовкин-суронларга ғарқ бўлиб кетмаслиги керак.

Мен бир зиёли сифатида юзлаб телеканаллар, сон-саноксиз ижтимоий тармоқларни кузатиб, улардан фикр излаб ўтираман. Лекин афсуслар бўлсинки, фикр дегани анқонинг уруғига айланиб борапти. Баъзан телевизорда икки-уч соатга чўзиладиган отиш, ўлдиришдан иборат қонга ботган жангари фильмларга кўзим тушиб қолади. Улардан тирноқча фойда йўқ, аксинча тоғча зарар бор. Жаҳолат ахлатхоналарида тўзғиб ётган бундай “мусорлар” ичида қанчадан-қанча ёшлар изғиб юради ва бу “ёқимли томошалар” уларнинг қалбини вайрон қилаётганини билмайдилар. Фикрсизлик мудҳиш иллат, бу иллат одамни ўзидан айиради, элидан, ватанидан айиради.

Маънавий иқлим ўзгаришлари

Мен бобом ва момомга эргашиб юриб катта бўлган болаларданман. Энди ёшим олтмишга яқинлашганда ўйлаб қарасам, бобом билан момонинг энг кўп ишлатадиган сўзлари “эл-юрт” деган сўзлар экан. Улар бу сўз-

ларни ички бир ҳурмат ва қарздорлик ҳисси билан тилга олишарди, пирнинг отини атагандай азиз тутишарди. Бугун бу сўзларни давраларда айтсангиз, кўплар кизил сўзлар, шунчаки балан-дпарвоз гаплар деб қарашади. Нега шундай бўлди? Нега?.. Аза вақтларида дардини кўтаролмаётган момоларим “Элим-ов, юртим-ов!” деб шу сўзларга суянганини эслайман. Тўю тантаналарда, кўпқари-курашларда “Элим-юртим, товим” деб қаддини мағрур тутган боболаримни эслайман. Нега бугун бу азиз сўзларни кимлардир шунчаки жўн сўзлар, кўпчиган минбарлар учун навбатчилик қиладиган саёз гаплар деб қабул қилишади. Бу менга жуда алам қилади. Йигитларга куч-ғайрат берган, кизларга номус берган бу сўзлар нега бу аҳволга тушиб қолди? Уларни кимлар шу ҳолга солди? “Элим-юртим” деган сўзларни мийиғида қулиб, киноя билан айтадиган одамлар ҳам пайдо бўлди. Бунинг ҳар хил сабаблари бордир. Бу ҳақда тўхталмоқчи эмасман. Фақат доимо маънавий мезонларнинг об-ҳавосини белгилаб турган тушунчалардан путур кетаётганини таъкидламоқчиман. Бу тушунчалар озон қатлами каби емирилиб кетяпти. Оқибатда, маънавий иқлим ўзгаришлари табиий иқлим ўзгаришларидан кўра кўпроқ хатарли тус олмоқда.

Пулдан ватан ясаб бўлмайди

Эгоизм бизда худбинлик, ўзидан бошқани кўрмаслик, фақат ўзинигина ўйлаш, ўзи учун ҳамма нарсани қурбон қилиш, ўзпарастлик маъноларида тушунилади. Асрлар мобайнида боболаримиз бу иллатга қарши курашган ва яхши натижаларга эришган. Бугунги кунга келиб эгоизм зулмати дунёни мавҳум қоронғиликка тортаяпти. “Ҳар ким ўзи учун яшаши керак! Ўзим бўлсам бўлди, бошқалар нима бўлса бўлавермайдимми?” каби безбет гоялар миллионлаб мияларнинг ачиган қатигига айланди. Ҳамма нарсага жон қуйдириб

юрадиган, дунёнинг пок бўлишини истайдиган, аъло ўқийдиган, жамоат ишларида фаол, билимли, беғубор болагинанинг устидан бир тўп синфдошлари “Патриотмисан? Аҳмоқ!” деб қулишади. Бир пайтлар ўзига ўтиб кетган бировнинг ҳаққини ўттиз йилдан кейин қайтариб бераётган одамни “Ўзини кўрсатмоқчи, Тик тоққа қўйишсин, деган умидда шундай қилаётгандир-да” деб масхаралашади. Ўғлининг қадам олиши бежоллигини сезиб, шу болам харомхўр, порохўр бўлиб кетмасин деб раҳбариятга ўғлини ишдан бўшатишни сўраб борган отани гўл ва аҳмоққа чиқариб устидан қулишади. Бизда азалдан элдан айрилишни фожа деб билган. Лекин кейинги пайтларда буни шараф, мартаба деб биладиганлар пайдо бўляпти. Беписандлик, кибру ҳаво, одамлардан айрича яшаш, ўз боласи билан она тили қолиб, ўзга тилларда гаплашиш, қаерда маишат яхши бўлса, ўша жойни Ватан деб билиш... каби ўлик қарашлар айна ҳолга ел пуфляяпти. Пулдан худо ясаш, пулдан ватан ясаш бундайларнинг номаи аъмолига айланиб қолган. Бахшиларимиз айтишган-ку:

*Нодонлар йиғлайди пулдан айрилса,
Мард йигитлар йиғлар
элдан айрилса.*

Тупроқ биз учун оддий лой эмас, боболар хоки ҳамдир. Шунинг учун, халқимиз тупроқни эъзозлаган. Тилимизда “она тупроқ” деган ибора бекорга

пайдо бўлмаган. Момолар узок сафарларга кетаётган фарзандларига бир чимдим тупроқ туйилган тумор беришган. “Униб ўсган ерингни, элингни унутма! Шу тупроқнинг ҳиди сенга юртингни еслатади”, дейишган-да.

Бобом ўтган асрнинг қирқинчи йилларида ҳозирги Қақайди қасабасининг бозорида тожикистонлик бир одамга сугирини сотади. Олти йил ўтиб, ўша сугир олти боласини эргаштириб, салкам икки юз чақирим йўл босиб, Сурхондарёга, Боймоқли қишлоғига, бобомнинг ҳовлисига кириб келади. Ана мўъжиза-ю, мана мўъжиза! Не-не паст-баландни, яхши-ёмонни кўриб-кечирган донишманд эл ҳам бундай ҳодисага камдан-кам дуч келади. Кейин бобом бозорга бориб, олти йил аввал сотилган сугирининг уйга қайтиб келганини, мабодо сотиб олган эгаси келиб қолса, Боймоқлига боришини айттириб жар солдиради. Кейинги бозорда сугирининг эгаси қишлоғимизга келади ва бир бузоқни бобомга қолдириб, молларини олиб кетади. Мен эртак айтаётганим йўқ. Ҳозир тўксон иккига кирган онам ўша сугирни олти боласи билан кўрган. Ўзининг тупроғини соғиниб қайтиб келган бир жонивор ҳақида ҳозиргача элдошларим гапириб юришади. Ўз тупроғига бир хайвоннинг талпиниши шунча эканки, бу эҳтиёж одамда қандай кечади? Одам қайга бормасин, дунёнинг қайси буржида юрмасин, унинг илдизлари она тупроғида қолади ва мунтазам ўзига тортиб туради. Агарки, у ўз илдизларидан тамомила узилиб кетмаган бўлса... шундай бўлади. Тупроқнинг сирини ҳам шунда.

Шахс ва кас муаммоси

Бир фильмда гаройиб бир эпизодни кўрдим. Аёл эркакка: “Ўзинг ҳақингда гапириб бер” деди. Эркак унга ватани ҳақида гапира бошлади. Аёл уни тўхтатди ва: “Мен сендан ўзинг ҳақингда гапириб беришингни сўрадим, ватанинг ҳақида эмас” деди. Эркак ажабланиб аёлга қаради ва шундай деди: “Одам Ватани ҳақида гапирмасдан, қандай қилиб ўзи ҳақида гапириши мумкин”.

Жуда ажойиб! Шундай эмасми? Ватанимиз бу бизнинг ўзимиздир. Қизиғи шундаки, биз ўзимиз ҳақида гапираётганимизда ватанимиз ҳақида гапираётган, Ватанимиз ҳақида гапираётганда, ўзимиз ҳақида гапираётган бўламиз. Шунинг учун имкон борича, бу нарсага ёлғонни аралаштирмаслик керак. Ёлғон кўшиб, ўзимизни ҳам Ватанимизни ҳам алдамайлик. Бир нарса аниқки, одам ўзини ватанисиз таништиролмайди.

Дарвоқе, мавзумиз эгоизм ва фикрсизлик ҳақида эди. Лекин мени мавзудан четлапти деб гумон қилманг. Эгоизм элдан айирса, фикрсизлик юртдан айиради. Фикрсизлик ҳам тез урчидиган иллат экан. Унинг пайдо

бўлиши, мойиллиги борларни тез ўпқонига тортиши, одамларни танбаллик ва бефарқликка ўргатиб кўйишида кўплаб сабаб ва омиллар бор.

Мен тўю томоша, йигин ва концертларда юртни бузиб шовкин сурон кўтараётган кўшиқларнинг ёшларга таъсирини сезиб, кўриб тураман. Бундай бемаъни кўшиқлар ёшларни фикрсизликка етаклайди, пода қилиб ташлайди. Биз кўп ўринларда Шахс ва каснинг фарқига бормай қоляпмиз. Кўпгина ёшларимиз Айтматов, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Ҳалима Худойбердиева каби Шахслардан кўра, алмойи жалмойи оҳангларга йўргалаётган бирон эстрада хонадасига кўпроқ рағбат кўрсатади. Балки кўпроқ деб хато қилаётгандирман, бутунлай десам тўғри

ундан кўшниси ҳақида сўрадим. Мезбон ҳафсаласизлик билан: “Кимлигиниям билмайман” деди. Мен: “Яқинда кўчиб келганми?” дедим. “Йўқ, – деди биродарим, – олти йилдан бери ёнма-ён яшаймиз. Лекин бир-биримизни танимаймиз. Кўришиб қолсак, бош ирғашиб кўямиз, холос. Ўзи жуда тунд одам. Оиласи ҳам шундайроқ.”

Одам одамни, ҳеш ақрабони, кўшни кўшнени танимай қолаётган глобаллашув замонидаги баъзи бефарқликларни кузатиб яна бир воқеа эсимга тушади. Даштда Халил бобонинг сугири йўқолиб қолди. Улоққан сугир қайсидир қишлоқдаги бир ҳовлига кириб борди. Уй эгасини шайтон туртиб, сугирни оғилхонасига яшириб қўйди. Халил бобо молини кўп ахтариб тополмади.

Мен ўғлим ё набирамнинг қўлида ҳамиша китоб кўришни истайман. Чунки уларга китоб йўлдош бўлса, эгоист бўлмайди, тафаккурга яқин юради, туйғулари тарбия топади деб умид қиламан. Баъзан ўйлаб қоламан. Эртак ва афсоналаримиз, халқ кўшиқларимиз, “Алпомиш” достонимиз бўлмаганида, ҳолимиз нима кечарди?

бўлар. Замонанинг озгани, отдан эшак ўзгани деб шунга айтадилар-да.

Сурхондарёда бир тўйда номдор бир эстрада хонадасининг бемаъни бақир-чақирларига, кўпчиган қийкириқларига жазавага тушиб қийшанглаётган ёшу қарини кўрдим. Улар шунчалар бемаънилашган эдики, бунга чидаш оғир эди. Улар нима қилаётганларини ўзлари билмас, қай аҳволга тушганини сезмас эди. Бемаънилик жуда хунук кўринар экан. Бу бетийик жазава кўриниши бинойидай одамларни ажиналар холига солган эди. Беихтиёр, “Шу менинг элимми? Шу менинг одамларимми?” деб юбордим. Менинг элим қани, Бобо? Менинг юртдошларим қани, Момо? Булар бегоналар-ку! Менинг томирларим қани, Сурхондарё?

Ота-онасиз қолган етим эмас, маслаҳатсиз қолган етимдир

Яқинда бир биродаримизнинг шахар марказидаги кўп қаватли уйлардан биридаги хонадонига боришимга тўғри келди. Учунчи қаватдаги эшиқдан кирар эканман, қарама-қарши томондаги эшик очилиб, гўддайган бир одам чиқиб зина томонга юрди. Унга салом бергандим, аликни насия қилиб жўнаворди. Мезбон биродарим эътибор қилманг, дегандай хижолатомуз бош чайқади. Ичкарига кириб ўтирганимизда мен

Кунларнинг бирида ўша ҳовлига Халил бобонинг иниси Қулун ака бориб қолди. Қулун ака уй эгаси билан ўз ишини гаплашиб турганда молхонада турган сугир ўз эгасининг инисини кўриб таниди ва қаттиқ бўқира бошлади. Уй эгаси сугирни Қулун акага кўрсатмади. Қулун ака ҳовлидан чиқиб кетгандан кейин жонҳолатда бўқираётган сугир ипини узиб, молхонадан отилиб чиқади ва Қулун акага етиб олади.

Дунёда ўзини ўзи ёлғизликка маҳкум этаётган одамлар сони борган сари кўпайиб борапти. Уларга кўни-кўшни ҳам, қариндош-уруғ, дўсту ёр ҳам керак эмас. Тинч кўйсангиз, бўлди. Ўз қобиғига ўралиб, кўнгли нимани тусаса, шуни қилиб ўтираверади.

Яна бир нарсани сезаяпсизми? Кейинги пайтларда маслаҳат тушунчасининг кадри кетиб борапти. Ҳар ким билганини қилади. Калласига нима келса, шунга бир туртини кўради. Кейин “Войдод! Ишларим расво бўлди. Шўрим қуриди!” деб ғавго кўтаради. Бизнинг одамларимиз ҳар бир ишни маслаҳат билан қилган. “Маслаҳатли тўй тарқамас” деганлар. Айримлар ўзларини шунча ақлли санайдиларки, бировларнинг маслаҳати уларнинг нафсониятига тегади. Фолкнер айтганидай: “Баъзи одамлар Худонинг ишларини Худонинг ўзидан кўра яхшироқ билан деб ўйлашади”. Маслаҳат бевоқифа эл билан боғлиқ тушунча. Эл бор

жойда маслаҳат бўлади. Эл йўқ жойда маслаҳат ўлади. Шу гапларни ёзаётганимда кўнглимдан бир фикр ўтди: Ота-онасиз қолган етим эмас, маслаҳатсиз қолган етимдир.

Туйғуларга зулм қилманг

Вафо, садоқат, ҳаё, имон, ор каби туйғулар борки, уларни одамнинг кўнглига Худо солиб кўяди. Кейинги пайтларда бу туйғуларга таҳдид кучайгандан кучайди. Оммавий маданият ўз отишмаларини шулардан бошлади. Ҳолбуки, уларга зулм қилиш Худого қарши ишлашдир. Бу туйғуларни хўрлаб ҳеч ким омонлик топмаслиги, охир оқибатда ўзи хор бўлиши аён ҳақиқатдир. Шу топда яна бир тақдир ҳикояси эсимга тушди. Эри урушга кетаётганда Ойсулунинг ичида уч ойлик ҳомиласи қолди. Олти ой ўтиб Ойсулун ўғил кўрди. Унинг эри урушдан қайтмади. Гўзал Ойсулун бошқа эр қилмади. Бутун ҳаётини шу бир ўғилга ва шахид кетган эрининг хотирасига бағишлади. Ойлар, йиллар ўтаверди. Кейин... ўша уч ойлик ҳомиладан навбатма-навбат ўн ўғил дунёга келди. Ойсулун қариб вафот этаётганда 11 ўғил бошида эди. Мен бу аёл тақдири ҳақида ҳеч нарсани кўшиб-чатиб ёзмадим. Бор ҳақиқат шу. Ойсулун Худо кўнглига солган туйғуларга вафо қилиб вафо топди. Инсондай яшади, инсондай кетди.

Мен ўғлим ё набирамнинг қўлида ҳамиша китоб кўришни истайман. Чунки уларга китоб йўлдош бўлса, эгоист бўлмайди, тафаккурга яқин юради, туйғулари тарбия топади деб умид қиламан. Баъзан ўйлаб қоламан. Эртак ва афсоналаримиз, халқ кўшиқларимиз, “Алпомиш” достонимиз бўлмаганида, ҳолимиз нима кечарди? Энди яна ташвишлиси, эртаксиз авлод, Алпомишсиз авлод катлами шаклланаётгандай. Техник авлод, пультали авлод. Эртакларимиз ва Алпомишимиз бор-у, лекин эртаксиздаймиз. “Алпомиш” ҳам эртак ва ривоятларимиз ҳам торгина доирада, бор-йўғи тўрт-бешта адабиётчилар доирасида қолиб кетаётгандай. XXI аср олдимизга шундай бир шартни кўндаланг қўймоқдаки, унга кўра воз кечадиган нарсалардан воз кечиб, асраб қолишимиз керак бўлган нарсаларимизни асраб қолишимиз керак. Бу жараёнда биз нималардан воз кечишимиз баробарида нималарни сақлаб қолишимизни аниқ билишимиз жуда муҳимдир.

Қишлоғимизнинг энг кекса кампир – 100 ёшга етган Зулфин момо билан кўришганимда бирдан ўпкам тўлиб, кўзларимга ёш келди. Лекин, нимага йиғлаётганимни ўзим билмас эдим. Фақат бир нарсани сезардим: Қалб ақлсиз ҳам ақлдан ташқаридаги кўп нарсани ҳис этади.

Эшқобил ШУКУР

ОДАМЛАР сиздан хафами?

Бир зиёлини биламан: юзи нурли, кўзи беғубор киши. Унга “Фалончи сиздан хафа” ёки “У сизни ёмонлаб ётибди”, десангиз, “Нега?” дейишдан олдин “Раҳмат”, дейди. Қувонади. Товба?!

Негалигини энди билдим ва тан бердим — ҳикмат экан.

Биз, кўпинча, адашамиз. Шунда ҳам жиловини чўпмихга тортиб илиб, қантариб ташланган Фикр отли тулпоримизни минмаймиз, дала-тузга чиқиб, яхши-ёмонни кўриб, рутубатда қолган Ақлимизга тоза ҳаво соғинмаймиз. Ётаверамиз. Оқибатда жисмимиз ҳам, тулпоримиз ҳам дангасалашиб, қўполлашиб, қирчанғилашиб бораверади, Ақл димикади, унинг кўзи шапақлашиб, ёруғликка ўтмай қолади...

Дейлик, сизга кимдир, масалан, бир ҳамкасбингиз бирваракайига гапирмай кўяқолди. Сиз қандай йўл тутмоқчисиз? Ишончим комил, шу туришингизда, шаксиз, сиз ҳам гапирмай кўяқоласиз... Ҳа-а, ана, “Хўп, нима қилишим керак эди?”, деяпсиз. Аввало, сиз бошлаганингиз — манашу нарсани охиригача ўқиб туширинг. Сўнг яна бир сир бор. Шуниям билиб олсангиз, хафагарчиликни тушуниш чегарангиз симтўрлари сиртга қараб оғнайди.

Ал-Ҳаким ат-Термизий бобомиз фикрича, Ислом уч асосга — Ҳақиқат, Адолат, Ҳалолликка таянар экан. Бизнингча, Ҳақиқат, яъни ҳақ йўлидан юриш, Аллоҳ буюрганини қилиш. Адолат — ҳар ишда адл бўлиш, инсоф, диёнат, қонунни унутмаслик. Ҳалоллик — ҳалоллиқ пок яшаб, ризқланиш. Демак, сиз — шундай одамсиз. Энди, билинг, сиздан хафа бўлувчилар ҳам чиқади. Улар уч тоифага бўлинади: ўпка-гина қилиш; чинакамга хафа бўлиш, яъни ғазаб; хўжақўрсинга ўпка-гина ёки ғазабланиш.

Қариндошимиз олтмишга чиқиб казо қилди. Таъзияга бориб, почча ва фарзандлари, жигарларидан кўнгили сўраб, анча ўтириб қолдик. Майитнинг мазкур яқинлари қора тўн, дўппи кийиб, алоҳида бир четга қўйилган курсиларда ўтиришибди. Таъзияга келганлар аввал шулардан кўнгили сўраб, бўш курсида ғамгин ҳолда бироз ўтириб, таскин сўзлардан айтиб, чиқиб кетишмоқда. Ҳовлига кўндалангига тортилган парданинг у ёғида хотин-халажнинг дафъатан ва тез-тез йиғи-фарёди кўтарилиб турибди. Хуллас, азахона, ҳамма мотамсаро. Тол соясига қўйилган сўри тўрисида 40-45 ёшлар чамасидаги анчайин таниқли мулло фотиҳа ўқиб ўтирибди, ён-вирдида бошини ҳам қилган чоллар. Бир пайт бояги мулло ички чўнтагини ҳийла кавлаштириб, алланарса топди, бу — жимжилоқдай ушоқ идишдаги атир экан. Олдин кўзига яқин-узоқ келтириб хат-патини ўқиган бўлди, сўнг ялтироқ копқоғини очди, атрофга ўткир хушбўй таралди. Бармоқларига атир илаштириб, кулоқлари солинчаги, томоқ-бўйни ва муртига суйқади. Айни дамда икки таъ-

зиячи кириб қолди. Мулло идишчани кибр ила шошмаай жойига солди-да, бир-икки томоқ кирди, сўнг тиловатга тутинди. Унинг бу қилиғи менга эриш туюлди, аммо буям ҳолва экан. Орадан бирор соат ўтгач, унга кўчада бирор чақираётганини айтишди. Чиқиб, қўлида қора целлофан сумка кўтариб қайтди. Сўрига етмай тўхтади, сумка ичидан тахланган кулранг мато олиб, ёзди. Бу узун барли астарсиз устки кийим — изор эди. Чевар бериб юборибди. Мулло дафъатан эғнидаги кителени ечиб, бояги изорни кийди, энги, ён-айланаси ва барини “бозор”га солиб, тузатинди, “Ярашдимми?”, деб қолса бўладими. Олла-а!.. Мулло бироз қовоқ уйиб, такаббуруна қадам босиб жойига чиқди ва яна ястаниб ўтириб олди. Кўпдан кўп гап чиқади-да, кўш-нилардан бири атайлабми ёки билиш иштиёкида, ишқилиб, таъзия одоби, қабр азоби ҳақида сўраб қолди. Мулло: “Анас ибн Молик разияллоҳи анхудан ривоят қилинадики...”дан бошлаб, салкам ярим соат амри-маъруф қилди. Ваъзни ахён-ахёнда кўнгили сўраб келувчилар бўлиб турганини ҳисобга қўшмаганда, сомъелар нақ қобуснома эшитгандай бўлишди-да.

Чошгоҳдан кейин таъзиячилар ҳам соявуллашиб қолди. Мулло, кетар жафосида, бир-икки гап келиштирувди, уй эгалари тушуниб, унинг “доля”си — чорсу кийикда нон, қанд-курс, мева-чева ва пул беришди. Ўзимиз қолдик. Боядан бери тумтайиб, елкаси тиришиб ўтирган катта ака бизнинг ёнимизга кўчди. Ердан кўзини узмай ғамгин оҳангда оҳиста гап бошлади:

— Азадорларнинг кўнглига оғир ботадиям демадия, баччагар.

— Ҳа энди-и... парво қилмайсиз-да, ака, унча-мунчасига, — деди ўртанча ака арқонни узунроқ ташлаб.

— Қандайга парво қилмайман, ахир!.. Мен синглимни ерга бердим... кўй кўмганим йўғ-у... ҳали тупроғиям совугани йўқ, бу бўлса... Мен шунақа қилишга тўйдаям уяламан, бейт мотамхонадаюв, — деб ака йиғлаб юборди.

Буни кузатиб турган етмишдан ошган тоғамиз соқолини силай-силаё биз томон юрди, аканинг ёнидаги курсига

ўтириб, кафтини елкасига қўйди.

— Бировдан хафа ё хурсанд бўлишнинг нияти бор, жиян, — деди бо-синки овозда. — Хафа бўлишга арзиса, хафа бўлиш керак. Акс ҳолда бу дунёда яшаб бўлмайди. Ҳаммадан бирдай хафа бўлавериш ўта иззатлаб, жоҳил каслар ишидир. Муллангиз хафа бўлишга арзимайди. Кўрмаган, тупроғи энгил одамларнинг боласи бу киши. Нимасидан ўпка-гина қиласан, бошқача бўлолмайди, ахир. Нафақат ўпка-гина — ўзингни чавақлаб ташласанг ҳам у ўзгармайди, ўзгаролмайди. Ўрикнинг тагига нок, чағиртутнинг остига шохтут тушмайди-ку. Ақл бошқа, зехн бошқа. Ҳамма ақлли, уламо одам ҳам зехнли бўлавермайди. Мулло, аслида, ҳозир инсоф қилди. Агар лапар айтиб, шох ташлаб берганидаям мен ундан хафа бўлмасдим...

Ўзим ҳам бир кишидан хафа... бўлмай қўйдим. Бу киши луччак йигит, доимо сочини тараб, бўйинбоғ такиб, томоғини қириб-қириб юради. Бирда бошқалар қаровига муҳтож, ногирон кишилар ҳаётини ўрганиш бўйича вилоятдан вакиллар келишади. Ҳоким уларни олиб юради. Бир аёл хонадонига киришади. Яхшигина таъби назми бор бу аёл ўн йилдирки, уй шифтидаги вассаларни санаётгади, шулардан оят ўқийди, илҳом топади. Эри ташлаб кеткан, вояга етмаган икки боласию муштипар онаси билан мунграйиб тирикчилик ўтказдилар. Хуллас, ҳоким аёлнинг назмий китобини чиқартириб беришни зиммасига олади. Айтилган гап — отилган ўқ, ҳоким астойдил тушади. Ҳомий ҳам топилади. Ташкилий ишларга бояги луччак йигит танланади...

Ҳокимнинг уч-тўрт топқир эскартишларидан кейин китобча қўлга тегади. Китоб сифатан ҳокимга ёкмайди: “Бу нима, китобми, лочирами, нонемас?!” деб луччакнинг афтига отиб юборади. Шундан сўнг, ўша кишини кўп жойда бояги шоира аёлни ёмонлаб турганига гувоҳ бўлдим. Кўпроқ шеърларининг саёзлиги-ю ўзининг ношукрлигидан дам урарди. Ҳа, ҳозир ўзига тўқ одамлар шунақа бояқишларга уй қуриб беришти, тўйининг боши-да турибди, бировга “мик” этгани йўқ-ку? Азбарийи савоб, кўнгили овлаш учун.

Бу киши бўлса... Кейин билсам, луччак ҳам ўзича шеър ёзиб юраркан. Ногирон аёлнинг китоби чиққани учун ўз ёғига ўзи қоврилаётгани эмиш бу томоша. Ҳоким ишни унга юклагани дард устига чипқон денг-чи. Буни нима дейиш керак? Гадонинг душмани гадо... Йўқ, гадо ҳам шу ҳолатдаги “ҳамкасби”га қайишган бўларди. Мен бу воқеадан кейин луччакни ёмон кўриб қолдим, бетига қарамай қўйдим. Кейинчалик маҳалладошлари, ҳамкасблари гапидан маълум бўлдики, у кас дунёни барчадан, ҳатто, ўз отасидан ҳам қизганиб яшар экан. Хуллас, хафа бўладиган жойи йўқ.

Энди ўпка-гина ҳақида. Ўпка-гинани кимдан қиласиз? Албатта, кўнглингизга яқин одам — ака-ука, дўсти содик, суюмли ёрдан, азбарийи, уларни яхши кўрганингиз, баркамол бўлишини истаганингиздан... Хафагазакликнинг учинчи тури — хўжақўрсинга ўпка-гина ёки ғазабланиш. Унақа одамнинг, аслида, сиз билан иши, олди-бердиси йўқ. Бошқа бировингизга илиқ муносабатини кўриб у турланаверади. Нияти — манфаат, шу иши билан ўша кимгадир яқинлашиб олиш, назарига, ишончига кириш...

Кимнингдир сиздан хурсанд бўлиши-ку — жаннатга йўл. Хафа бўлиш, ғазабланиш ҳам бир саодатдир. Энг ёмони — хафа ё хурсанд бўлишларига арзимаслик. Азизим, жилла курса, бир-иккита “хафа бўладиган жойингиз” бўлсин.

Сўзимиз аввалида хафагарчилик борасида билишингиз зарур бўлган яна бир сир ҳақида гапиргандик. Ваъда — ваъда, буни сизга англатамиз. Бунинг учун энди ўзингиз жойингиздан бироз кўзғалишингизга тўғри келади. Тафаккурхонада қантаруви Фикр отли бедовни бўшатинг. Тулпорни миниб, бошини дала-тузга, шаҳри азимга буринг, яхши-ёмонга юзлашинг. Ўзингизга Юрак, Ақл ва Зехн отли одамларни ҳамроҳ тувтолинг...

Бедовнинг бошини бўш қўйинг, токи, унинг оёғи узокроққа, янаям олис-олисларга етсин...

Ўткир РАҲМАТ

“...О, баҳордан тоза синглим-а”

Абдували хотирасига

Эл ардоғидаги ижодкор, таниқли шоир Ўткир Раҳмат кўрган-кечирганлари, ҳис этганлари ва англаганларидан чўнг бир ҳикмат чиқарувчи қалам соҳиби, десак адашмаган бўламиз. Мисол учун,

“Мен ҳам ахир юрибман-ку
Сарсон кезиб,
Кўнги́л деган бир дарёда
Ҳамон сузиб,
Ҳаёт эса кунларимни
Баргдай узар,
Назаримда, мен ҳам сендай

Бегонаман...” шеърда арзимас туюлган маиший ҳодисалардан мангуликка дахлдор, ҳаётӣй, поэтик хулосалар ясайди. Шунингдек,

“Бисотини ёймоқда замин,
Тортиқ этар гулгун химматин,
Бор ҳақиқат, мен бунга амин,
Бунча меҳр таралган ким-а,
Тандирдан нон узган синглим-а!” шеъри эса

воқеликни нозик ҳис қилгани билан аҳамиятли. Биламизки, завқ билан ёзилмаган асар шавқ билан ўқилмайди. Шоир дунёсига кирсангиз, ич-ичингиздан бир ҳайрат тошиб келади. Туйғулари, кечинмалари, изтиробу хулосалари ҳам бошқача. Қуйида эътиборингизга устоз ижодкорнинг шеърларидан ҳавола этамиз.

Таҳририят

Оламингдан узилганинг
Пайқадингми,
Тушлар кўриб ё беҳабар
Чайқалдингми?
Ногоҳ тушган бошгинангга
Бундай мунгдан,
Сўнги дамда наҳот сен ҳам
Бегонасан.

Мен ҳам ахир юрибман-ку
Сарсон кезиб,
Кўнги́л деган бир дарёда
Ҳамон сузиб,
Ҳаёт эса кунларимни
Баргдай узар,
Назаримда, мен ҳам сендай
Бегонаман...

Мўралаб туйғулар
Энди саросар,
Кўнглим кўчасига
Кирдинг қайданам.
Умидим умиди
Рост бўлса агар,
Наҳотки дуч келдим
Сенга фариштам.

Шамолдай умр ҳам
Ўтмоқда ахир,
Ўтли қарашларинг
Юракдан урган.
Бир томчи ёшдаин
Безовта тақдир,
Кипригим устида
Сал титраб турган.

Кута-кута кўзим ўқиндим,
Зулмат ортга,
Аста чекинди,
Яна ширин туйғу илинди,
Нур ингандай бўлди кўнглим-а,
Кириб келди
Ёруғ — синглим-а.

О, гулларнинг қарошини кўр,
Шабнамларнинг талошини кўр.
Баҳорнинг бош-адошини кўр,
Дарахтлар гунг,
Сўз айтмадим-а,
Нурдан кўйлак кийдим — синглим-а.

Файз-тароват тўлди атрофга,
Арзирмикан энди тавофга.
Ҳар бир куним тўлсин савобга,
Дил куши ҳам топмас кўним-а,
О, баҳордан тоза синглим-а.

Яйраб-яйраб
Гулласа, ҳаёт,
Учиб борсам шу дам,
Шу заҳот,
Бошин силаб, узатсам новвот...
Танглаймда қотди тилим-а,
Офтобдайин ахир синглим-а.

Бисотини ёймоқда замин,
Тортиқ этар гулгун химматин,
Бор ҳақиқат, мен бунга амин,
Бунча меҳр таралган ким-а,
Тандирдан нон узган синглим-а!

Офтоб-офтob найзангни урма,
Раҳм айла,
Чўғларга кўмма,
Олма берса, захрингни сурма,
Акасиман, мунис дилим-а,
Кўнгли осмон бўлган синглим-а!

Хорғинлик ҳам сира сезилмас,
Умр йўли асло бузилмас,
Изларидан кўзим узилмас,
Уфққа бош кўяр синглим-а,
Мени қаттиқ суяр синглим-а.

Сингилгинам кўз очадурми,
Субҳи содик сўз очадурми,
Бойчечакка сир сочадурми,
Суяй дейди титроқ кўлим-а,
Булоқдан ҳам шаффоф синглим-а...

Жонимдаги бардошим ўзинг,
Кўнглимдаги сирдошим ўзинг,
Киприқдаги кўз ёшим ўзинг,
Ака дебон гирён синглим-а,
Мисли хуршид,
Тобон синглим-а.

Дилбандгинам,
Ҳали гапим кўп,
То тонггача дил суҳбати кўп.
Сендан бўлак пок хилқатим йўқ,
Онам бўлиб гапир, синглим-а,
Онам бўлиб қақир, синглим-а...

Ёмғир ёғавергин,
Енгил тортай мен,
Кўксимга кўнган гард ювилиб кетсин.
Йиғлаётган кўкмас кўзёшларим сен,
Майса кучиб ётган дўстимга етсин.

Ҳали ҳам чидам бор, тоқат елкадош,
Ичимни қақшатган қор ҳамон музлар.
Унга бугун тоғлар, чинор суҳбатдош,
Балки тонг- шом қадар тугамас сўзлар...

Балки куртак бўлган дилдан кўчган шавқ,
Новдада потирлаб ёзмокда қанот.
Ял-ял ёниб турган лоладаги завқ,
Унинг хузурида сеп ёйган ҳайҳот.

Булутлар бошида кўли етгудек,
Ялт этиб сўнг ўчиб қолгандек чирок.
Еру кўк бағрини зир титратгудек,
Ўхшар наърасига момоқалдирик...

Ипакдек сочларинг ташлайвер ёмғир,
Кўкдан тушиб келсанг, не тонг кўргали.
Сен каби ўзига сиғмаган бағир,
Бунда кўним топган бариси вали...

Ёмғир ёғавергин,
Енгил тортай мен...

Тонг кўйнида боғимда
Ғунча жилмайиб боқди.
Нимагадир дил уриб
Қалбимга олов ёқди.

Хазонларни кўрмадим
Дарахтларнинг пойида.
Новдаларда лаб очган
Куртақлари жойида.

Мусичалар жуфтлашиб
Тумшугида хас-хашак,
Шундоққина бўғотда
Тикларди ошён-тўшак.

Майсаларнинг тиллари
Нимадир сўзлар эди.
Менинг эса кўзларим
Кимнидир излар эди.

Хаёлга чўмиб ногоҳ
У кунлар тушди ёдга.
Ким ҳам қилмайди таъзим
Онадай улуг зотга.

Дуо қилиб эрта-кеч
Юрардилар бу боғда.
Ҳорм болам дердилар
Чарчаб қолганим чоғда.

Куч-қувват ёғар эди,
Шу кун бутун танамга.
Ғойибданми бу қудрат,
Айтолмасдим онамга.

Бугун уйғонган кўклам,
Ҳаракатда бор жонзот.
Ўтиб бормоқда умр,
Тўхтаб турмайди ҳаёт.

Гўёки онажоним
Туюлар боғ кезгандай,
Хотирлаб турганимни
Ғойибона сезгандай...

Лекин билмам негадир
Рухим хотиржам эди,
Ич-ичимда соғинчу
Киприқларим нам эди...

Қишлоқда ўсганман, хонадонлар сони 700 дан кўп бўлган катта қишлоғимизда иккита семизроқ киши бўлиб, иккаласининг ҳам лақаби “меш” эди. Аксарият одамлар баайни Геркулесдек билаклари қавариб чиққан, қадди-қомати тик ва эрталабдан кечгача ишласа ҳоримайдиган меҳнаткашлар эди. Қишлоқда қайрағочлар кўп бўлиб, мен уларнинг билакларини қайрағочнинг ғадир-будур ва йўғон новдаларига ўхшатардим. Эшматов деган бобой тўқсон ёшигача Ургутнинг бир урганда 20 килограмгача юк оладиган овалсимон кетмони билан боғ очиб, боғ ёпарди. Бизнинг гўдак нигоҳимизда қолгани шулар...

Йиллар ўтди, айна кунларда хўппа-семизлар кўпайгандан кўпайди, катта коринни обрў деб ҳисоблайдиганлар, уни меҳр билан силаб кўядиганларнинг саноғи кўринмай қолди. Қишлоғимда икки-уч ойда борсам, 20-30 ёшлардаги бақалок йигитчалар, қизчалар қабулимга келиб: “Домла, нафасим қисади, дармоним қурийдим, харсиллайман, дори ёзиб беринг”, дейди. Дори билан бу мубталоликларни даволаб бўлмаслигини тушунтиролмай эсим кетади, “Озинг”, десам, “Оздирадиган дори ёзиб беринг”, дейишади.

Академик Адонинг фикрига кўра, инсоннинг меъерий вазни унинг бўйидан 100 ни олиб ташланганига тенг бўлиши керак, 5 фоизгача кўп ёки кам бўлиши ҳам меъёр чегараларидир. Умуман олганда, меъерий вазни ўлчаш ва аниқлаш бўйича формулалар 20 дан ортиқ, аксарияти илдиз чиқариш, синус, косинус ва яна тилни синдирадиган, жунун қиладиган олий математика унсурлари билан бажарилиши кўзда тутилган, уларни қўллаш қийин ва бефойда. Энг тўғриси ва осони академик Адонинг формуласи, тамом-васалом. Масалан, менинг бўйим 170 см, ундан 100 ни оламан, 70 қолади, унинг 5 фоизи 3,5 килограммни ташкил этади. Демакки, каминанинг меъерий вазни 67,5 килограммдан, 74,5 килограммгача бўлиши лозим. Ана шу меъерни ўттиз йилки ушлаб келаман, бир килограмм ошганини сезсам, дарҳол 10 кунлик очиқиш курсини ўтказаман, эрталабки югуришларим чақиримини ошираман, саунани кўпайтираман. Вазн тушиб кетганида эса овқатланиш режимига ўзгартиш киритаман.

“Кунда бир марта овқатланиш – сидиклар иши, кунда икки овқатланиш – муъминлар иши, кунда уч ва ундан кўп овқатланиш эса ҳайвонлар иши бўлиб, улуфи хорлик келтиради”, деган эди буюк валиюллоҳ Абдуллоҳ Тустарий. Раҳматлик падарим мулла Зоҳид Фахриддин ҳожи ўғли бир умр, то 90 йил яшаб бақога кўчгунарига қадар кунда икки марта овқатланишни одат қилган эди. Баданларида 1 килограмм ортиқча вазн бўлмаган, қотма ва меҳнаткаш киши бўлиб 90 ёш остонасида ҳам кетмон чопиб ишлар эди. Вафотларидан бир ҳафта муқаддам Қуйи қишлоғимга борганимга беш-олти метрлик дарахтни устига чиқиб шох кесаётган экан ғурурланиб, отам юзларга етади, иншооллоҳ деган эдим. Дадам менга қилган насиҳатлари орасида: “Болам, Раззоқризмизни ўлчаб берган, кимдир уни ўттиз йилда еб тугатса, бошқаси 150 йилгача етказадим”, деб бот-бот айтганлари ёдимга тушади. Отамда кўпгина яхши хислат ва сифатлар билан бирга кунда икки овқатланишни мерос қилиб олганман. Боз яна ҳар фасл алмашинувида ўн кунлик очиқиш курсларини ўтказаман. Пол Брэгтнинг “Очиқиш мўъжизаси” ва Ойдин Солиҳанин “Йўқотилган табобат” китобларини стол усти қўллан-

Саксонда ҳам

ЮГУРИШАДИ

мамга айланганман. Ўзбекистонда хастаҳошларга энг кўп нафи тегаётган даво маскани деб Каттакўрғондаги Эргаш ота клиникасини биламан, кўплаб бемор юбораман, ҳаммаси яхши натижалар билан қайтишади. Токати етганлар бу маскандан ўн-ўн беш кунлаб очиқиб, токсинлардан қутулиб келади. Менинг маслаҳатим билан Боғизоғонда клиника очган қадрдон дўстим, собиқ курсдошим, хирургия ва УТТ мутахассиси Исроил Тўхтаев ҳам ана шундай қутлуғ ишга қўл урди. Аллоҳ етказса, ўзим ҳам нафақага чиққач хусусий клиникада очиқиш билан тозаланишни йўлга қўймоқчиман. Ҳадиси шарифларда: “Умматимнинг яхшиси – одамларга нафи кўпроқ тегадигани”, дейилади.

Ҳадемай менга ризқ, илм, устоз ва иш бериб она диёримдек бўлиб қолган муқаддас Тошкентга, пойтахтимга муқим яшаш учун кўчиб келганимга 40 йил тўлади. Бу муборак маскандан кўплаб яхши инсонларга касбдош, маслақдош, сафардош ва елкадош бўлдим. Толиби илм бўлиб СамПИга келганимда унинг ётоқхонасидан Олой бозорига қадар 19 автобус йўналиши бўйлаб югуриб келар ва яна ётоққа қайтардим. Ҳар кунги бу марафоним ўртача 16 чақиримни ташкил қиларди. Ёмғир, қор, шамол писанд эмас эди. Ўша йиллари шаҳарда сахармодонда югуришга чиққан турли ёшдаги одамларни кўрардим. Ёшим олтмишга яқинлашди, ҳозир ҳам югураман, таасуфки югуришга чиққан икки-уч нафар ёш ялангдан бўлак ҳеч кимни кўрмайман. Ё замон ҳаммани рўзгор ташвишлари билан андармон қилиб қўйдими?

Японияда бўлганимда 60-80 ёшли одамларни ҳам югуриб юрганини кўргандим. Бу давлатда эркакларнинг ўртача ёши 82-84, аёлларники эса 86-87 йилни ташкил этиб, дунёда энг узок умр кўрувчи фуқаролари бор давлатлар сорбонидир. Дарвоқе, интернет маълумотларида бу давлатда коринбойларни ёмон кўришар, давлат хизматига олишда ҳам уларга чекловлар бор экан.

Кам овқатланиш ва очиқиш инсонни Раббига яқинлаштиради, валийлар бежизга чиллага кирмаган. Нажмиддин Кубро ҳазратлари ҳар гал чилладан Аллоҳ нурига ва илмига тўлиб чиққанларида кимга кўзи тушса авлиё бўлиб кетган экан. Радий Фиш ҳазрат Жалолиддин Румийнинг қирқ кунлик чилласида устози Салоҳиддин қолдирган тўрт дона патирдан биттаси ҳам ейилмаганини, фақат кўмғондаги сув туга-

фарқлар, инсултлар, гипертониялар, аъзо ва тизимларни ёғ босиши ҳисобида бўладиган фаолият бузилишлари... 1 килограмм паразит ёғни боқиш учун вужуд 5 чақиримга яқин капилляр синтез қилишга мажбур бўлади. Ваҳоланки, қабулимга меъёрдан 20-40, ҳатто 40 килограмдан ортиқча вазнга эга бўлган одамлар кўплаб келмоқда. Мен уларга оздирадиган дори йўқлигини, турли-туман Гербалайф, Таян-ши, Гано, Вижн, Станаларга ишонмасликларини уқтиргунимча эсим кетай дейди. Озиш учун баднафликдан воз-

ганини жуда чиройли ёритган.

Мухтарам устозим, профессор-терапевт, Ўзбекистон Республикаси тиббий деонтология ва касб этикасининг асосчиларидан бири Эркин Қосимов бир суҳбатда: “Алижон, биласанми, одамнинг энг хунуги ким? Сочи тўқилган, юзи буришиқ, баданида чандик ёки доғи бор одам эмас. Қорни катта, семиз кимса – одамларнинг энг хунуги ва жирканчидир. Семизлик қўйга ва молга ярашади, одамни эса ҳайвонга яқинлаштиради. Олти юз минг ҳадисни йиғиб, ўн минггини санадигача, ровийсигача ёд олган ҳазрат Имом Бухорий жуда озгин одам бўлганлар, бир кунда бир дона хурмо ёки бир неча жийдага қаноат қилганлар, Расулulloҳнинг муборак қоринлари муборак кўкракларини билан текис бўлган”, деган эдилар. Устознинг ўзлари ҳам баайни имом Бухорийдек нур юзли, қотма ва озгин инсон эдилар.

Ҳозир эса эшиқдан аввал бесунақай қорни, орадан бир неча дақиқа ўтиб эса қолган бадани кириб келадиган кимсалар кўпайди. Республика соғлиқни Сақлаш вазирлиги маълумотида кўра, Ўзбекистонда ортиқча вазн соҳиблари 50 фоиздан ошган ва ошишда давом этмоқда. Бу нималарга олиб келади? Ин-

кечиш, кам овқатланиш, кўп ҳаракатланиш, салқин ойларида ҳар ҳафта сауналарга бориш, саратонда кумга тушиш, бир неча кунлик очиқиш курсларини, спортни одат қилиш орқали эришилади. Бошқа барчаси бекор...

Тибби Набавийда лўқмани камида йигирма мартагача чайнаш лозимлиги бежизга келтирилмаган. Кўп чайналганда сўлак таркибидаги ферментлар таъсирида лўқма глюкозага айланиб тил остидаги томирлардан сўрилиб, тўқлик хиссини эртароқ келтириб чиқаради ва нафсни тийдиради. Лўқмани шоқолдек чайнамасдан ютадиган одамларни кўп кўрдим, уларда тўйиш ҳисси бўлмайди ва тўрт-беш кишига кифоя қиладиган овқатни еб қўяди.

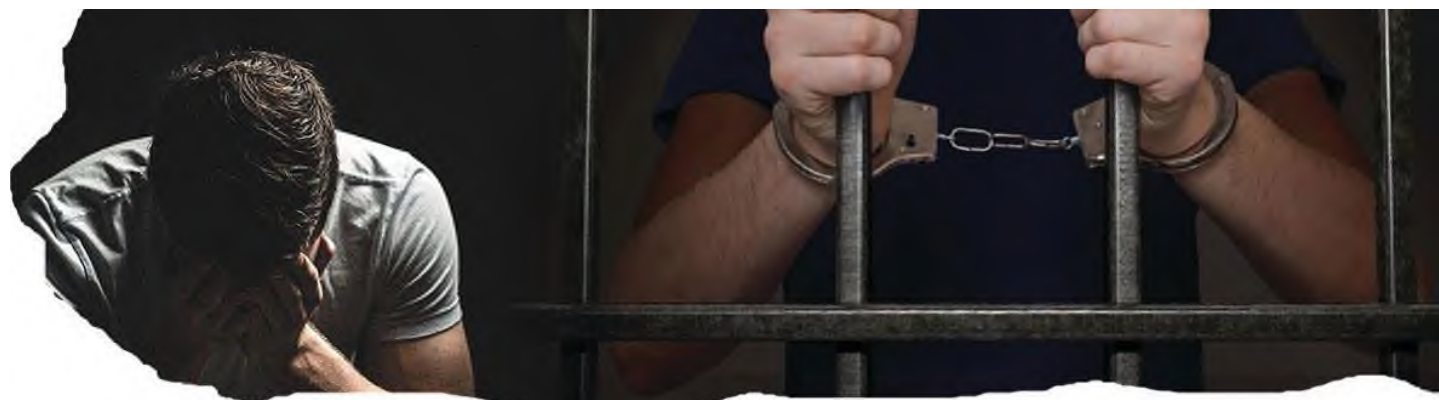
Қиссадан ҳисса шуки, семизлик – кориндорлик обрў эмас, у вужуднинг ва руҳиятнинг ифлосланиши, барча касалликларнинг дебочаси, пиёнисталик, шаҳватпарастлик, ҳасадгўйлик билан уйғунлашиб келувчи ва инсонни хунуқлаштирувчи энг жирканч иллатдир. Хулқимиз билан бирга турмуш тарзимизни ҳам ислоҳ қилайлик, зеро жаноби Расулумиз (с.а.в) бежизга: “Умматимнинг яхшиси баданида эти озроғидир”, деб марҳамат қилмаган.

Алижон ЗОҲИДИЙ

Халқимизда “Ғазаб келганда ақл қочади” деган нақл бор. У ёки бу сабаб ила қўзғалган қаҳр-ғазаб, жунбушлик оқибатида инсон ҳаёти бутунлай издан чиқиб кетганига, ҳаттоки, кимларнидир ҳаёти ўлим билан ниҳояланганига кўплаб мисоллар мавжуд. Одамзотда қаҳр-ғазабнинг пайдо бўлишига бир неча омиллар сабаб бўлиши мумкин. Хусусан, инсонда турмуш ўртоғига бўлган ишончсизлик ёки оиладаги носоғлом муҳит қабилидир. Оиладаги ишонч ришталари узилиб, алаоқибат ўта аянчли ҳолат билан тугаганига қуйидаги воқеа мисол бўла олади.

Икромжон Нўмонов (исм, ша-рифлари ўзгартирилган) бошданок, ўзини оила қуриб, шўри қуригандек, ҳис қилди. Биринчи турмушидан фарзандли бўлавермагач, у билан ажрашди. Аввалроқ эса бир ишни бошини тутмай: “Ит ётиш — мирза туриш” қабилида яшаб, жиноятчига айланиб, маълум муддат “ўтириб” ҳам чикқанди. Ҳаётда ўз ўрнини тополмай, ичкиликка ружу қўйди. Дардлашгани дўсти, сирлашгани ёри йўқ Икромжоннинг руҳияти ёмонлашиб, рухий касалликлар шифохонасида даволаниб ҳам чикди. Яқинлари уни 2006 йилда Дилноза Муродова исмли аёлга уйлантиришди. Бу орада фарзандлари Санжар ва Дилшод туғилди. Биринчи фарзанд 13 ёшга етганида бутун бир оила барбод бўлди. Яъни, 2021 йилнинг 10 май куни кеч соат 22-30 ларда Икромжон

ҒАЗАБ “ПАНЖАСИ”ДАГИ БОЛТАСОП

рўзгор ками-кўсти учун йиғиб қўйилган пулдан 500 минг сўм олиб, дорихонадан дори олиш учун чиқиб кетаётган пайтда хотини Дилноза унга қарата: “Мунча кўп пулни нима қиласиз, кўраман ҳали, ичиб келиб, итдек думалаб ётасиз” каби сўзлар билан жеркиб ташлайди. Устига-устак эрининг нафсониятига тегадиган, тилга олиб бўлмас гаплар билан ҳақорат қилади. Икромжон тишини тишига қўйиб, ўғли Санжардан онасини тинчлантиришни сўрайди.

Лекин оғзидан боди кириб, шоди чиқаётган Дилнозанинг чакаги ўчмайди. Бундан дарғазаб бўлган Икромжон болта учун тайёрлаб қўйилган соп билан хотинининг бошига уч марта уради. Сўнгра у ховлида чала ўлик бўлиб ётган Дилнозани аёвсиз ура бошлайди. Орага Санжар қўшилади. Кўзи ҳаром қонга тўлган ота фарзандини ҳам таёк соп билан уриб ўлдирди. Маҳкум суд давомида у ушбу воқеа содир бўлган

пайтда қаттиқ жаҳли чикқанини, турмуш ўртоғининг жанжалини тўхта-тиш учун бироз куч ишлатиб, қўрқитиб қўймоқчи бўлганлигини, лекин турмуш ўртоғи ва ўғлини ўлдириш мақсади бўлмагани, дастлаб хотинини таёк билан ургангани эслаш олиши, лекин уларни қандай ҳолатда ўлдирганлигини эслаш олмаслиги хусусида кўрсатма берди.

Судланувчи Икромжон Нўмонов қилган ишидан қаттиқ пушаймонда эканлигини, Дилнозанинг оила аъзоларидан ҳамда фарзанди Дилшоддан кечирим сўраб, суддан жазо тайинлашда энгиллик беришни илтимос қилди. Суд давомида воқеа гувоҳларининг кўрсатмалари, тарафларнинг фикр-мулохазалари ўрганилди. Шунингдек, суд И. Нўмоновнинг айби, жиноят ишидаги воқеа жойини кўздан кечириш баённомаси, суд психатрияэкспертиза ҳулоаси ва суд материалларида тўпланган бошқа далиллар билан тўлиқ ўз исботи-

ни топди, деб ҳисоблади. Ўз навбатида, суд И. Нўмоновни айбли деб топиб, унга нисбатан Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 7-моддаси 2-қисми “а”, “ж” бандларига риоя қилган ҳолда 22 йилга озодликдан маҳрум қилиш жазоси тайинлади.

Албатта, жиноятчи ўз қилмишига яраша жазосини олди. Аммо кишини ўйлантирадиган бир жиҳат ҳам бор. Балки, оила ўз ҳаёт йўлини тўғри танлаб, рўзгорда борида шукур, йўғида сабр қилиб яшаганида, эрнинг жаҳли чикқанида хотин ёки аксинча эр оилада жанжал қилганида босиқлик қилганида юқоридаги мудҳиш воқеалар содир бўлмаслиги ҳам мумкин эди. Афсуски, одамнинг оғирини энгил қиладиган болтасоп жаҳл-ғазаб ортидан нобоп қуролга айланди.

Хуршид ҚОСИМОВ,
Жиноят ишлари бўйича
Қўқон шаҳар суди
раиси

ХАЙРЛИ ИЗЛАНИШЛАР

“Ичан-Қалъа” давлат музей-қўриқхонаси фондида тарихимизнинг турли даврларига оид ноёб осори-атиқалар қатори кўплаб нодир қўлёзмалар ҳам сақланмоқда. Улар орасида қозихатлар, хонлик фармонлари ва бошқа ҳужжатлар қатори шеъринг ҳамда насрий китоблар ҳам мавжуд.

“Пайрави Феруз шоҳи мажмуа-ш шуаро” номли араб алифбосида битилган шеъринг тўплам ана шундай адабий мерос намуналаридан биридир. Баёзда шоҳ ва шоир Муҳаммад Раҳимхон II *Феруз хукмронлиги даврида Хоразмда яшаб ижод этган 190 дан зиёд шоирнинг пайрав усулида ёзган ғазал, маснавий, мухаммас ва бошқа жанрдаги назмий асарлари жамланган.

Маълумки, XIX асрнинг иккинчи ярми ва XX аср бошларида Муҳаммад Раҳимхон соний раҳнамолигида Хоразм адабий муҳитида, шунингдек, санъат соҳасида фаоллик юзага келган, ижобий ўзгаришларга эришилган. Тўплам ҳам ана шу адабий муҳитнинг мевасидир.

— “Пайрави Феруз шоҳи мажмуа-ш шуаро”нинг нафақат қўлёзма, балки Хива литографиясида чоп этилган тошбосма нусхаси ҳам мавжуд, — дейди баёз бўйича изланишлар олиб бораётган музей-қўриқхона илмий ходими Жасурбек Полванов. — Тўпламга, ўз даврининг таниқли шоирлари Чокар, Баёний, Пур Комил, Мирзо, Ғулум, Оқил, Шиносий ва бошқа кўплаб шоирларнинг шеърлари жамланган.

Китобнинг тошбосма ва қўлёзма нусхаларини адабиётшунос олимлар ҳамкорлигида таққослаб ўрганган ҳолда келгусида нашр этиш ҳам ният қилинган.

Бошланган хайрли ишлар, изланишлар тарихимизни ва аждодларимиз меросини тарғиб қилишда муҳим аҳамият касб этиши шубҳасиз.

Отабек ИСМОИЛОВ,
журналист, “Ичан-Қалъа” давлат
музей-қўриқхонаси Ахборот хизмати раҳбари

Давлат бошқарувининг шакли ва ҳудудий бошқарув органларининг ўзига хослигидан келиб чиққан ҳолда маҳаллий Кенгашлар дунёнинг турли мамлакатларида турлича кўринишга эга. Шу билан бирга, депутат ва уларнинг ёрдамчилари фаолияти ҳам бир-бирдан фарқ қилади.

Таъкидлаш жоизки, хорижий давлатларда айнан маҳаллий депутат ва уларнинг ёрдамчилари фаолиятига жиддий эътибор қаратилади. Бу эса аҳоли ва давлат ўртасида юзага келадиган муаммоларнинг ўз вақтида ҳал қилиниши ҳамда ўзаро ҳамкорлик муҳити шаклланишида муҳим роль ўйнайди. Мамлакатимизда ҳудудий бошқарув тизими самарадорлигини оширишнинг энг асосий шартларидан бири – маҳаллий Кенгашлар депутатларининг ваколат ва иммунитетини тадқиқ этиш ҳисобланади.

Маҳаллий Кенгаш Ўзбекистон Республикасининг Сайлов кодексига мувофиқ, тегишли ҳудуд аҳолиси томонидан сайланадиган халқ депутатларидан иборат бўлган маҳаллий давлат ҳокимиятининг вакиллик органи ҳисобланади. Унинг ўз ваколатлари доирасида қабул қилган қарорлари тегишли ҳудудда жойлашган барча корхона (муассаса, ташкилот)лар, мансабдор шахслар ва фуқаролар томонидан ижро этилиши мажбурий ҳисобланади.

Бугунги кунда юртимизда бу тизим қандай ишляпти? Мамлакатнинг барча ҳудудларида қонунларнинг амалий жараёнларга тадбиқ этилиши бирдек таъминланяптими? Аҳолининг ижтимоий психологик ҳолати ва кайфиятини ҳисобга олган ҳолда зарурий эҳтиёжларини таъминлашга қаратилган фаолият тўлиқ таъминланган деб айта оламизми? Афсуски, бу саволга тўла ижобий жавоб бера олмаемиз. Бу эса мазкур соҳага мамлакатимиздаги ақлий марказларнинг эътиборини ва изланишларини кучайтиришни талаб этади.

Президентимиз “Янги Ўзбекистон стратегияси” асарида юртимиздаги вазиятдан келиб чиққан ҳолда истикболдаги вазифалар юзасидан “...ислохотлар ижобий натижа бериши учун, аввало, бошқарув тизими, раҳбарларимиз ва одамларимиз ўзгариши керак. Инсоннинг дунёқараши ўзгарса, жамият ўзгаради, янгиланади ва шу аснода Янги Ўзбекистон пойдевори мустаҳкамланди. Бу мақсадга эришиш учун, биринчи навбатда, барча даражадаги раҳбарлар ва халқ депутатлари, барча етакчилар ўз фаолиятини танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик асосида ташкил этишларини бугун ҳаётнинг ўзи кун тартибига кескин қилиб қўймоқда”, деб таъкидлаган эди.

Юртбошимизнинг ушбу сўзларидан давлатимиздаги очик сиёсатнинг, аввало, фуқароларнинг қонуний манфаатларини таъминлашга йўналтирилганини англаш мумкин. Унда амалдаги маҳаллий бошқарув тизимига танқидий ёндашув билан шундай фикр билдирилади: “...ҳокимликлар ва маҳаллий кенгашлар учун алоҳида тизимларни шакллантириш, ҳокимларнинг ҳисобдорлигини белгилаб қўйиш бизнинг бу соҳадаги энг муҳим вазифамиз бўлиб қолиши зарур. Бугунги шароитда айнан очиклик ва ҳисоб бериш масъулияти давлат аппаратини самарали шакллантиришнинг муҳим шarti ҳисобланади”.

Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш деганда, давлат томонидан қўйилган муҳим топшириқ ва талабларнинг ўз ўрнида ва қонун доирасида аҳоли манфаатларидан келиб чиққан ҳолда бошқариш ҳукуқи ва қобилиятига эга бўлган институт тушунилади. Бу каби

институтлар аҳолининг турмуш даражасидаги доимий ўзгаришларнинг қайд этиб борилиши билан бирга муҳим иқтисодий кўрсаткичларга ҳам жавоб бериши зарур.

Масалан, Европа Иттифоқи Хартиясининг 3-моддасига кўра маҳаллий ўзини ўзи бошқариш – бумаҳаллий ҳокимият органларининг қонун доирасида ўз масъулияти остида ва маҳаллий аҳоли манфаатларидан келиб чиққан ҳолда давлат ишларининг муҳим қисмини тартибга солиш ва бошқариш ҳукуқи ва қобилиятини англатади.

Маҳаллий ҳокимиятлар миллий муаммоларни ҳал қилиш йўллари белгилашда қонунчилик ташаббуси билан чиқишлари мумкин. Европа мамлакатларида маҳаллий ўзини ўзи бошқариш тизимининг асосий тамойиллари

МАҲАЛЛИЙ ДЕПУТАТЛАР ҚАЧОН ЎЙФОНАСИЗ?

ўз-ўзини таъминлаш, минтақаларо интеграция ва кооперация, аҳоли жон бошига турли товарлар ва хизматлар истеъмолини ошириш, фаол турмуш тарзини узайтиришдан иборатдир. Ушбу тамойиллар Янги Ўзбекистоннинг давлат ва маҳаллий ҳокимият органлари учун ҳам мос келади. Бунда биз маҳаллий ҳокимият органларига тўғридан-тўғри буйруқ бажарувчи қатлам эмас, балки ўзининг ҳудудий имконияти ва эҳтиёжини англай олувчи ҳамда шундан келиб чиққан ҳолда таклиф ва ташаббуслар билан мустақил қарор қабул қилувчи орган сифатида қарашимиз лозим.

Европа мамлакатларида маҳаллий ўзини ўзи бошқариш шакли қуйидаги жиҳатлар билан таснифланади:

биринчидан, муниципалитетлар ҳудудида яшовчи аҳоли демократик жамиятнинг асосий элементидир;

иккинчидан, фуқароларнинг муниципалитетлар фаолиятида чинакам ва фаол иштирок этиши таъминланганлиги;

учинчидан, маҳаллий бюджетнинг даромадлари ва харажатлари шаффоф бўлиб, жамоатчилик назорати остида;

тўртинчидан, муниципал ходимларнинг фаолияти очик бўлиб, тегишли маълумотлардан эркин фойдаланиш имкониятига эга;

бешинчидан, юзага келаётган муаммоларни ҳал этиш учун зарур бўлган аҳоли ва коммунал хизматлар мутахассислари ўртасида алоқа тизими ривожлантирилган;

олтинчидан, ижтимоий аҳамиятга молик функцияларни бажарадиган муниципал мулк ва муниципалитетлар тасарруфидаги корхоналар ўзини ўзи бошқариш ҳудудларини ривожлантириш ватаъминлаш ҳамда иқтисодий фа-

ровонликнинг барқарор ўсиш тамойилларига таянади.

Германияда муниципал бошқарув кўплаб ривожланган демократик давлатларга хос бўлган тамойиллар билан тавсифланади. Бу федерал марказ ва муниципалитетлар ўртасидаги мавжуд ваколатлар доирасида ўзини ўзи бошқариш функцияларини амалга оширишда мустақилликни ўз ичига олади. Бумаҳаллий ижтимоий муаммоларни ҳал қилишда масъулият принципи билан ифодланади. Маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларига ўзини ўзи бошқариш органларини сайлаш ҳукуқи берилган. Ўзнорматив-ҳукуқий ҳужжатларини қабул қилиш ҳукуқи, молиявий автономия, кадрлар сиёсатини юритишда мустақиллик, ҳудудий режалаштириш соҳасидаги мустақиллик, муниципалитетларнинг фаолияти устидан давлат назорати ва уни амалга ошириш ҳам шулар жумласидандир. Бу миллий ривожланиш концепцияси доирасида муниципалитет ҳудудида яшовчи аҳо-

матлар ва бошқа масалалар киради.

АҚШда эса шаҳар бошқарувини ташкил этишнинг учта асосий шакли мавжуд. Булар:

АҚШдаги барча ўзини ўзи бошқарувчи (штатлар таркибидаги) шаҳарларнинг ярмидан кўпида мавжуд мер(ҳоким) кенгаши тизими – ҳокимнинг умумий сайланиши билан унинг кенгаши билан муносабатларидаги устунлиги таъминланади. Ҳоким шаҳарнинг асосий мансабдор шахси ҳисобланади ва катта ваколатларга эга. Маъмуриятни шакллантиради, маҳаллий бюджетни тузади. Ҳоким тўғридан-тўғри аҳоли томонидан ёки шаҳар кенгаши томонидан сайланади. Ҳокимнинг ваколат муддати 4 йил бўлиб, 50 та штат губернаторининг барчасида қонунчилик қораларига ва кенгаш қарорларига вето қўйиш ҳукуқи мавжуд. Кўпгина штатларда қонун лойиҳасига губернатор томонидан маълум вақт ичида вето қўйилмасгина уюридик кучга киради.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, ҳудудий бошқарув органлари масъулларининг сайланиш жараёнларини назарий жиҳатдан ўрганиб, миллий қонунчилигимизга тадбиқ этиш қораларини кўриб чиқиш таклиф этилади. Бу ҳолатда халқнинг ўз вакилларидан қонуний талаблари қондирилишини сўраши, ақс ҳолда вакилни алмаштириши осон бўлади. Вакил ўз фаолиятини давом эттиришни хоҳласа, халқни рози қилган ҳолда ҳудудий муаммоларни ўз вақтида ҳал қилиш учун бор салоҳиятини ишга солиди ҳамда давлат бошқарув органи ва халқ бирдамлигини таъминлайди. Назоратни кучайтириб, халқнинг ҳокимиятга нисбатан норозилик кайфияти шаклланишининг олдини олади.

Халқ ўз талаблари қондирилмаган ҳолатда ҳукуматга эмас, балки ўзи сайлаган муниципал вакилга талабни кучайтиради. Ўз навбатида, бу жамоатчилик назоратининг ҳам кучайишига хизмат қилади. Бунда ҳокимлар келгуси фаолиятидан хавотир олмаслиги керак. Бу таклифнинг амалга оширилиши ҳокимларнинг ишни тўғри ташкил қилгани ҳолда унга нисбатан халқнинг ишончи ва хурматини кучайтиради.

Ҳокимларга асосий таянч сифатида хизмат қилиши мумкин бўлган статистика бўлимлари фаолиятини ислоҳ қилиш ҳам бугунги кунда долзарб масала ҳисобланади. Хусусан, иш сифатида асосий таъсир кўрсатувчи омиллар: маълумотнинг ишончлилиги масаласи ва ҳудуднинг айна дамдаги ҳолати ва истикболи юзасидан таҳлилий тавсиялар бериш салоҳиятига эга салоҳиятли кадрларнинг ҳудудлардаги статистика бўлимларида ишлашларини таъминлаш қораларини кўриш зарур.

Ҳоким ёрдамчилари ўз фаолиятида айнан шу заруратнинг давр талаби эканини англашлари лозим. Ҳудудий имкониятлардан тўла фойдаланиш учун ҳудудларда мавжуд ташаббускор тадбиркорларни қўллаб-қувватлаш керак. Бу эса статистика бўлимларидан ишончли ва сифатли маълумотларни талаб этади. Уларга таянилган ҳолда таҳлилий хулоса ва таклифлар ишлаб чиқилади. Мамлакат тараққиётининг асосий шартларидан бири ҳам ҳудудий бошқарув тизимини такомиллаштириш орқали фуқароларни фаол ва ташаббускор бўлишларига эришишдир.

Сардорбек Жўраев,
Олий Мажлис ҳузуридаги
Қонунчилик муаммолари ва парламент
тадқиқотлари институти
БМТ ўқув маркази
бош мутахассиси

Буюкларнинг онаси

“Онам ҳам бу саро бўстон канизи...”

Ўзбек халқи дунёга жуда кўп буюк зотларни етказиб бергани билан ҳақли равишда фахрланади. Дунё илм-фани, маданияти, тарихига муносиб ҳисса қўшган аждодларимизни ҳам аслида оналар дунёга келтирган. Қуйида уларнинг айримлари ҳақида тўхталиб ўтасан.

Ситорабону – буюк ҳакимни дунёга келтирган зот

Тиб илмининг ривожига улкан ҳисса қўшган буюк ҳаким, Шайхурраис Абу Али ибн Сино 980 йилда Бухоро яқинидаги Афшона қишлоғида (ҳозирги Пешку тумани ҳудудида) таваллуд топган. Буюк ҳакимнинг ўз таржимаи ҳолида баён қилишича, унинг отаси Абдуллоҳ ибн Али асли балхлик бўлиб, кейинчалик Бухорога кўчиб келган ва Сомониylар ҳукмдори Нух ибн Мансур саройида хизмат қилган.

Абдуллоҳ шу ерда бухоролик Ситора исмли қизга уйланади. Бўлғуси ҳакимнинг буюк инсон, мутафаккир бўлиб етишишида ота-онасининг, хусусан, Ситорабонунинг ҳам ҳиссаси катта бўлгани шубҳасиз. Ситорабонунинг Ибн Синодан ташқари яна бир ўғли бўлгани ҳақида маълумотлар бор.

Тегина Бегим Моҳ – соҳибқиронга алла айтган аёл

Соҳибқирон Амир Темури ҳазратларининг волидаси манбаларда Такина хотун ёхуд Тегина бегим Моҳ номи билан тилга олинган. Тахминларга кўра, у ўн тўртинчи асрнинг бошларида Бухородаги таниқли дин арбобларидан бири Садр аш-шарифа Убайдуллоҳ ал-Бухорийнинг хонадонидан туғилган. Шарафиддин Али Яздий айтганидек, у покиза хулқи аёл бўлган.

Соҳибқироннинг отаси Амир Тарағайнинг оилавий ҳаёти хусусида маълумотлар жуда кам. Унинг биринчи аёли, Амир Қазағоннинг қизи Йўқун Хонум эди. Амир Тарағай бу хотиндан фарзанд кўрмаган. Тегина бегим Моҳга уйланиш фарзанд эҳтиёжи билан боғлиқ бўлиб, чамаси, бу никоҳга руҳонийлар фатво берган. Бу никоҳ 1329-1330 йилларга тўғри келади. Би-

роқ чамаси, Тегина бегим Моҳ жуда эрта вафот этган. Унинг вафотидан сўнг, Амир Тарағай Қадок Хотунга уйланган, бу аёл 1390 йилгача ҳаёт бўлган ва фарзанд кўрмаган.

Маълумотларга кўра, бугунги Ургут туманига қарашли Тегана қишлоғи ҳам Соҳибқироннинг онаси шарафига ана шундай номланган.

Гавҳаршод бегим – Мирзо Улуғбекнинг волидаси

Темурий маликалар орасида энг буюк сиймолардан бири 1379 йилда ўз даврининг йирик амирларидан Ғиёсиддин тархон хонадонидан туғилган. Амир Темурнинг ўғли Шохрух Мирзонинг завжаси бўлган. Мирзо Улуғбекдан ташқари Бойсуқур Мирзо ва Муҳаммад Жўки султон исмли икки ўғил ва икки қизни дунёга келтирган.

Хуросоннинг Ҳирот, Машҳад сингари шаҳарларида жуда кўп меъморий обидаларнинг барпо этилиши бевосита унинг номи билан боғлиқ. Эри Шохрух Мирзонинг вафотидан сўнг салтанат бошқарувида жуда катта ўрин тутган. 1457 йилда Абу Саид Мирзо фармонида биноан қатл этилган.

2003 йилда Кобулда очилган аёллар университетига Гавҳаршод бегим номи берилган.

Салима Бону – Ҳазрат Навоийнинг бешигини тебратган

Бу буюк аёл ҳақида ҳам маълумотлар жуда кам. Бу улуғ аёлнинг исмлари ҳақида ҳам аниқ маълумотлар сақланиб қолмаган. Айрим тадқиқотчиларнинг маълумотига кўра, исми Ҳалимабону (ёки Салимабону) бўлиб, амирзода шайх Абу Саид Чангийнинг қизи бўлган. Ҳазрат Навоий “Мажолисун-нафоис”да тоғаларининг ҳам таъби назми борлиги, туркий ва форсийда ижод қилганини ёзади. Шундан билиш мумкин бу аёл ҳам жуда маърифатли, саводхон бўлган. Тахминан, 1436-37 йилларда Ғиёсиддин Баҳодур билан турмуш қурган. Ҳазрат Навоийдан ташқари Дарвишалибек ва Бахлулбек исмли ўғиллари бўлган. Ҳазрат Навоий “Бадоеъул-бидоя” девони муқаддимасида темурийлар хонадони хусусида тўхталиб, ёзади:

Отам бу остоннинг хокбези,
Онам ҳам бу саро бўстон канизи...

Шу байтнинг ўзиёқ бу аёл бевосита темурийлар хонадонининг яқин кишиларидан бўлганини кўрсатади.

Қутлуғ Нигор Хоним – Бобур Мирзонинг онаси

Қутлуғ Нигор хоним 1459 йилда Тошкент хони Юнусхоннинг хонадонидан туғилган. Тарихий манбаларга кўра, Бобурнинг онаси ўқимишли ва оқила аёл бўлган. Бобурга ҳокимиятни бошқариш ишларида фаол кўмак берган, ҳарбий юришларида унга ҳамроҳлик қилган Тахминан 18 ёшида 1477 йилда темурийлар авлодидан бўлган Фарғона ҳукмдори Умаршайх Мирзога турмушга чиқади. 1478 йилда биринчи фарзанди Хонзодабегим дунёга келади. 36 ёшида Умаршайх Мирзо фожияли тарзда ҳалок бўлгач, бева қолади. Ўша йили Андижон тахтига унинг ўғли Бобур Мирзо ўтиради. “Бобурнома”да ёзилишича, Қутлуғ Нигор хоним ўглининг сарсон-саргардон юрган кезларда ҳам унинг ёнида бўлади. 1505 йилда вафот этган.

Рустам ИҚБОЛ

Муассислар:

Ўзбекистон
Республикаси
Экология ва
атроф-муҳитни
муҳофаза қилиш
давлат қўмитаси.

Тадбиркорлар ва
ишбилармонлар
ҳаракати —
Ўзбекистон
Либерал-демократик
партияси.

Ўзбекистон
Нодавлат нотижорат
ташкilotлари миллий
ассоциацияси.

Ўзбекистон
Савдо-саноат
палатаси.

Бош муҳаррир
Максуд ЖОНИХОНОВ

Газета таҳририятнинг
компьютер бўлимида
саҳифаланди.
“Шарқ” нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
босмахонасида чоп этилди.

Манзил:
Буюк Турон кўчаси 41.
Буюртма рақами Г-308
Адади: 1507.
Пайшанба куни чиқади.
Қоғоз бичими А-3,
ҳажми 2 босма табоқ.
Баҳоси келишилган нарҳда.
Газета Ўзбекистон
матбуот ва ахборот
агентлигида
2006 йил 0010-рақам билан
рўйхатга олинган.

ISSN 2010-7722

Навбатчи:
Муроджон РАҲМАТОВ

Газетанинг полиграфик жиҳатдан
сифатли чоп этилишига “Шарқ”
нашриёт-матбаа акциядорлик
компанияси масъул.

10000, Тошкент шаҳри
Матбуотчилар кўчаси 32.
Маълумот учун телефонлар:
(71) 233-72-77,
233-91-55

Реклама ва эълонлар учун:
Электрон почта:
jamiyat@umail.uz
Газета индекси — 131
“ЖАМИЯТ”дан олинган
маълумотларда манба
сифатида газета номи
кўрсатилиши шарт.
Топширилган вақти:
20:00
1 2 3 4 5 6

Газетанинг навбатдаги сони
31 март куни чиқади.

БҒКА ТУМАНИ ЙЎЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

УНИТАР КОРХОНАСИ

барча юртдошларимизни

Наврўзи олам билан самимий кутлайди.

*Наврўз ҳар бир хонадонга кут – барака, тўкин – сочинлик,
фаровонлик олиб келсин. Ўлкамиз баҳордек чирой очиб, обод ва
гўзал масканга айлансин.*

Наврўзингиз муборак бўлсин, азизлар!

*Бунёдкорлик авжсида,
Бир ажиб замон бўлгай,
Кургаймиз улуг йўлни,
Бу йўллар равон бўлгай.*

*Ёниб яша, дўстгинам,
Қадамизг ўтлуғ бўлсин.
Янги Ўзбекистоннинг
Наврўзи кутлуғ бўлсин!*

Ашурали БОЙМУРОД

“БҒКАМАХСУССУВЎДРАТ” МЧЖ ЖАМОАСИ

барча ватандошларимизни

яқинлашаётган

*Наврўз байрами билан чин дилдан
табриклайди.*

*Наврўзи айём юртимизга бахт – саодат,
шодлик ва қувонч, ризқу рўз олиб келсин.
Ҳар бир хонадонда шодлик, бахтиёрлик ҳукм
сураверсин. Юртимиз обод, Ватанимиз янада
гуллаб яшнасин.*

Байрамингиз кутлуғ бўлсин, юртдошлар!